

ZBO- verantwoording 2018

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

Inhoud

1	Inleiding	5
1.1	Overzicht en samenvatting gerealiseerde kosten	5
1.1.1	Doelmatigheid en doeltreffendheid	6
1.2	Over deze ZBO-verantwoording	6
2	Toezicht	7
2.1	Gerealiseerde kosten Toezicht	7
2.2	Financiering	9
2.3	Bereikte resultaten	10
2.3.1	Sector-overstijgend	10
2.3.2	Banken	18
2.3.3	Verzekeraars	21
2.3.4	Pensioenfondsen	22
2.3.5	Trustkantoren	24
2.3.6	Beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen	25
2.3.7	Betaal- en elektronischgeldinstellingen	27
2.3.8	Overige instellingen	28
2.3.9	Caribisch Nederland	29
2.4	Key Performance Indicators	30
2.5	Risicobeheersing	32
3	Resolutie en depositogarantiestelsel (DGS)	35
3.1	Inleiding	35
3.2	Gerealiseerde kosten Resolutie en DGS	36
3.2.1	Gerealiseerde kosten Resolutie	36
3.2.2	Gerealiseerde kosten DGS	38
3.3	Financiering	41
3.4	Bereikte resultaten	42
3.4.1	Bereikte resultaten Resolutie	42
3.4.2	Bereikte resultaten DGS	47
3.5	Key Performance Indicators	50
3.6	Risicobeheersing	52
Bijlage 1	Toetsingen, markttoetreding, interventie en handhaving	53
Bijlage 2	Details kosten en financiering	59
Bijlage 3	Grondslagen en kostentoerekening	64
Bijlage 4	Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen	66
Bijlage 5	Controle verklaring van de onafhankelijke accountant	67
Bijlage 6	Afkortingenlijst	72

1 Inleiding

DNB maakt zich als toezichthouder en resolutie-autoriteit sterk voor een solide en integer financieel stelsel in Nederland. Daarom ziet zij erop toe dat financiële instellingen hun verplichtingen kunnen nakomen en, indien nodig, zorgvuldig en gecontroleerd kunnen worden afgewikkeld. Deze toezicht-, resolutie-, en DGS-taak voert DNB uit als Zelfstandig Bestuursorgaan (ZBO).

Een concept van de ZBO-verantwoording is op 12 februari 2019 besproken met vertegenwoordigers uit de verschillende financiële sectoren. De door de vertegenwoordigers gedane suggesties zijn waar mogelijk verwerkt in de finale versie. Het verslag van de panelbijeenkomst, evenals de lijsten met acties en adviezen die hieruit zijn voortgekomen, zijn te vinden op de website van DNB¹.

1.1 Overzicht en samenvatting gerealiseerde kosten

De gerealiseerde kosten voor de ZBO-taken van DNB in 2018 zijn EUR 174,6 miljoen.

Voor de toezichttaak is DNB met een realisatie van EUR 157,1 mln binnen het kostenkader 2018 van EUR 157,3 mln gebleven. De realisatie van de resolutietaak is EUR 7,3 mln en daarmee EUR -1,2 mln binnen de begroting gebleven. Voor de DGS taak is de realisatie uitgekomen op EUR 10,3 mln en daarmee EUR -0,3 binnen de begroting gebleven.

In tabel 1 hieronder worden de gerealiseerde kosten 2018 voor alle ZBO-taken van DNB weergegeven².

Tabel 1 Gerealiseerde kosten 2018 ZBO-taken DNB

EUR miljoen

Meerjarig kostenoverzicht per ZBO-taak	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Verschil R18-B18
Toezicht	144,0	145,0	154,0	157,1	157,3	-0,2
Resolutie	3,7	4,6	5,3	7,3	8,5	-1,2
DGS Nederland	-	-	8,1	10,1	10,4	-0,3
DGS Caribisch Nederland	-	-	0,8	0,2	0,2	-0,0
Totaal ZBO taken	147,7	149,7	168,1	174,6	176,4	-1,8
Opbrengst verkoop panden	-	-	-11,1	-	-	-
Totaal ZBO taken incl. opbrengst verkoop panden	147,7	149,7	157,0	174,6	176,4	-1,8
DGS Coulancregeling	-	-	1,4	0,0	-	0,0
Totaal kosten incl. Coulancregeling	-	-	158,4	174,6	176,4	-1,8

¹ <https://www.dnb.nl/over-dnb/organisatie/begroting-en-verantwoording/index.jsp>.

² Door afrondingsverschillen kan het voorkomen dat de gepresenteerde totalen en verschillen tussen gerealiseerde en begrote kosten niet volledig op elkaar aansluiten. Dit geldt voor alle tabellen in deze ZBO-verantwoording.

6 In de paragrafen 2.2 en 3.2 wordt een nadere toelichting gegeven op de gerealiseerde kosten per ZBO-taak.

1.1.1 Doelmatigheid en doeltreffendheid

DNB streeft naar volledige doelmatigheid en rechtmatigheid van haar uitgaven. In dit kader beoordeelt de externe accountant ieder jaar de doelmatigheid en rechtmatigheid van de ingezette financiële middelen. Hierover rapporteert de accountant in een tweedelig verslag als onderdeel van het jaarverslag: in het verslag van bevindingen beoordeelt hij de doelmatigheid en in de controleverklaring de rechtmatigheid.³ Hiermee geeft DNB tevens invulling aan de verplichting die voortvloeit uit de Wet bekostiging financieel toezicht (Wbft). Als norm geldt dat meer dan 99 procent van de uitgaven rechtmatig is. In 2018 bedroeg dit percentage 99,7 procent. In 2016 en 2017 bedroeg dit percentage 99,9 respectievelijk 99,3 procent.

1.2 Over deze ZBO-verantwoording

In deze verantwoording leest u hoe DNB in 2018 invulling heeft gegeven aan de toezicht- en resolutietaak. In hoofdstuk 2 wordt toegelicht welke inspanningen DNB in het kader van haar toezichttaak heeft verricht, welke resultaten zijn bereikt en wat de kosten hiervan zijn geweest. Hetzelfde geldt voor hoofdstuk 3 maar dan in het kader van de resolutietaak.

³ Zie bijlage 5: Controleverklaring van de externe accountant.

2 Toezicht

In dit hoofdstuk leest u hoe DNB in 2018 invulling heeft gegeven aan haar toezichttaken: er wordt een overzicht gegeven van de sector-overstijgende toezichtinspanningen en resultaten van DNB en er wordt ingegaan op enkele belangrijke toezichtactiviteiten per sector. Tevens wordt toegelicht hoe DNB de beschikbare financiële middelen heeft aangewend.

2.1 Gerealiseerde kosten Toezicht

De gerealiseerde toezichtkosten bedragen in 2018 EUR 157,1 mln. De realisatie 2018 komt daarmee EUR -0,2 mln onder het budget uit en daarmee ook EUR -0,2 mln onder het kostenkader 2018 uit.

De toelichting op significante verschillen tussen realisatie en begroting 2018:

Personeelskosten (- EUR 1,8 mln)

De lagere personeelskosten bij Toezicht zijn het gevolg van lagere gemiddelde salariskosten. Dit is onder ander het gevolg van dat het in sommige sectoren lastig is om seniormedewerkersfuncties in toezicht in te vullen (zie ook paragraaf 2.5 Risicobeheersing), het gebruik van bijvoorbeeld aanloopschalen en verjonging van het personeelsbestand.

Externe inhuur (- EUR 1,0 mln)

Toezichtbreed is in 2018 minder externe inhuur nodig geweest dan aanvankelijk begroot. Deels komt de beperktere inhuur doordat er minder externe inhuur ingezet is voor onvoorziene ondersteuning bij incidenten. Daarnaast is er bij

banken minder specialistische inhuur benodigd geweest in vergelijking met voorgaande jaren. Aan de andere kant zijn er vacatures tijdelijk met inhuur opgevuld bij integriteitstoezicht en toezicht pensioenen.

Juridische adviezen (+ EUR 0,5 mln)

In 2018 heeft er meer juridische advisering plaatsgevonden dan was ingeschat, als gevolg van problemen onder andere bij het toezicht op Caribisch Nederland.

Overige beheerskosten (+ EUR 0,8 mln)

De oplevering van een applicatie voor het scoren van risico's bij instellingen heeft tot meer kosten geleid. Daarnaast is de verplichte bijdrage aan ESCB voor SSM software hoger uitgevallen dan begroot.

ICT (+ EUR 1,3 mln)

De ondersteuning van DNB werkt gezamenlijk aan een moderne, goede en efficiënte dienstverlening en bedrijfsvoering. Er is een meerjarenplan ontwikkeld om de interne dienstverlening zo efficiënt en effectief mogelijk in te richten. Een voorgenomen mijlpaal in 2018 was de voorbereiding en aanbesteding van de voorgenomen ICT-sourcing. Hiervan was het aandeel van toezicht voor de vorming van een harmonisatievoorziening EUR 2,6 mln. Deze voorziening was niet begroot. Deze is grotendeels opgevangen door minder afgenomen ICT diensten. Dit heeft geresulteerd in een overbesteding op ICT van EUR + 1,3 mln.

8 Tabel 2 Gerealiseerde toezichtkosten naar kostensoort

EUR miljoen

Kostenverdeling Toezicht	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Vershil R-18-B18
Directe kosten Toezicht						
Personeelskosten	74,8	71,0	74,5	77,9	79,7	-1,8
Externe inhuur	9,8	9,0	5,4	5,6	6,6	-1,0
Afschrijvingskosten	1,7	1,9	1,8	1,3	1,4	-0,1
Juridische adviezen	7,2	7,2	7,1	6,1	5,6	0,5
Overige beheerskosten*)	3,3	4,1	5,0	5,4	4,6	0,8
Totaal directe kosten Toezicht	96,7	93,2	93,8	96,2	97,7	-1,6
Toegerekende kosten Toezicht						
Ict (oa projecturen, pc's en software)	14,8	17,3	21,4	24,6	23,3	1,3
Facilitaire diensten (oa huisvesting en werkplekken)	9,0	8,6	8,5	9,6	9,1	0,5
Overige ondersteuning (oa communicatie, HR, informatiedienst, besturing)	23,6	26,0	30,3	26,7	27,1	-0,4
Totaal toegerekende kosten	47,3	51,9	60,2	60,9	59,6	1,3
Totaal kosten	144,0	145,0	154,0	157,1	157,3	-0,2
Opbrengst verkoop panden	-	-	-10,2	-	-	-
Totaal kosten inclusief opbrengst panden	144,0	145,0	143,8	157,1	157,3	-0,2
Kostenkader	152,4	153,4	155,1	157,3	-	-

* Inclusief contributies voor EBA EUR 0,9 mln en EIOPA EUR 0,6 mln.

DNB brede programma Huisvesting/ Facilitaire diensten

De kosten voor de toezichtbegroting als gevolg van het DNB brede programma Huisvesting bedroegen circa EUR 1,3 mln. Met name de huurlasten voor de tijdelijke huisvesting waren niet begroot voor 2018, maar deze zijn deels, evenals de kosten van versnelde afschrijvingen, opgevangen door extra besparingen in facilitaire kosten (+ EUR 0,5 mln).

2.2 Financiering

De in rekening gebrachte toezichtkosten bedroegen in totaal EUR 156,1 mln, bestaande uit opbrengsten uit heffingen en ontvangsten uit boetes en dwang-

sommen (zie tabel 3). Dit is nagenoeg gelijk aan de gerealiseerde toezichtkosten. Het verschil wordt verrekend met de sector (banken en overige financiële instellingen) en de overheid (Caribisch Nederland). Voor de verrekening met de sector wordt uitgegaan van de Wbft 2018. Het exploitatieverschil banken wordt met de banken verrekend en het gezamenlijke exploitatieverschil van de overige financiële instellingen wordt met de sector verrekend op basis van de in de Wbft vastgesteld procentuele verdeling (zie tabel 4).

In bijlage 2, tabel 32 staat de uitsplitsing van de ontvangen bijdragen van de instellingen.

Tabel 3 Exploitatieresultaat toezichtkosten in 2018

EUR miljoen

	Gerealiseerde kosten	Opbrengsten uit heffingen	Ontvangsten uit boetes en dwang-sommen	Te verrekenen met sector	Te verrekenen met overheid
Banken	70,0	67,9	1,6	0,4	
Overige financiële instellingen	84,9	85,1	0,1	-0,4	
Caribisch Nederland*	2,2	1,3	-	-	0,9
Totaal	157,1	154,4	1,7	0,1	0,9

* Dit zijn Bonaire, Sint Eustatius en Saba. Ontvangsten uit heffingen totaal EUR 1,3 miljoen waarvan voorschot Caribisch Nederland-kosten (EUR 1,1 miljoen) van de overheid en heffingen sector EUR 0,2 miljoen.

Tabel 4 Verrekening met de sector

EUR miljoen

	Percentage 2018	Verrekening in 2019
Totaal te verrekenen met de sector		0,1
BES (te verrekenen met overheid)		
Te verrekenen met instellingen		0,1
Banken*		0,4
Overige instellingen		-0,4
Waarvan:		
Pensioenfondsen	36,5%	-0,1
Verzekeraars (exclusief Zorg)	40,9%	-0,2
Zorgverzekeraars	6,8%	-0,0
Betaalinstellingen**	4,2%	-0,0
Trustkantoren	4,4%	-0,0
Beleggingsondernemingen en -instellingen	7,2%	-0,0

* Banken inclusief overige kredietinstellingen (niet banken).

** Betaalinstellingen inclusief elektronischgeldinstellingen.

2.3 Bereikte resultaten

Hieronder volgt eerst een overzicht van de sector-overstijgende toezichtinspanningen en resultaten. Daarna wordt ingegaan op enkele belangrijke toezichtactiviteiten per sector.

2.3.1 Sector-overstijgend

In haar Visie op Toezicht 2018-2022 heeft DNB drie speerpunten geformuleerd waarop in het toezicht, naast de reguliere toezichtactiviteiten, extra gefocust wordt. Deze speerpunten adresseren technologische ontwikkelingen,

toekomstgerichtheid en duurzaamheid en financieel-economische criminaliteit. In deze paragraaf leest u een overzicht van de belangrijkste toezichtinspanningen en resultaten op deze speerpunten in 2018. Hierbij verdient opmerking dat binnen het SSM de ECB eindverantwoordelijk is voor het prudentiële toezicht op alle banken binnen het eurogebied. De ECB neemt het voortouw bij het identificeren van prudentiële top risico's en speerpunten in het banktoezicht, die het vertrekpunt vormen voor de toezichtonderzoeken. Onder het kopje 'Banken' leest u meer over deze onderzoeken.

Speerpunt 1 – DNB speelt in op technologische ontwikkelingen

In 2018 heeft DNB ingezet op het ruimte bieden aan kansen voor technologische vernieuwing en het inzetten op betere beheersing van daarmee samenhangende risico's. Daarnaast heeft DNB zich gericht op het opstarten van haar digitale ambitie als toezichhouder. Deze ambitie wordt de aankomende jaren uitgerold.

Om ruimte te bieden aan innovatie heeft DNB in 2016 samen met de AFM de Innovationhub opgericht. Dit is een laagdrempelig loket waar nieuwe of bestaande marktpartijen die innovatieve financiële diensten of producten op de markt willen brengen rechtstreeks terecht kunnen met vragen over toezicht en bijbehorende regelgeving. In 2018 ontving DNB 119 vragen over uiteenlopende thema's zoals PSD2, blockchain en crypto's van nieuwe en bestaande marktpartijen.

Technologische ontwikkelingen en toenemende digitalisering vergroten de kwetsbaarheid van de financiële sector voor operationele risico's, zoals cyberrisico's. De mogelijke impact van deze risico's is groot en kan door onderlinge afhankelijkheden in de financiële keten de stabiliteit van het financieel systeem raken. DNB besteedt al langer aandacht aan de wijze waarop financiële instellingen uit alle sectoren cyberrisico's beheersen en heeft dit ook afgelopen jaar voortgezet. In 2018 is onder meer specifiek onderzoek gedaan naar informatiebeveiliging in een digitaliserende omgeving. In het kader van dit onderzoek heeft DNB inmiddels alle pensioenuitvoeringsorganisaties

(PUO's) en een groot aantal verzekeraars en banken onderzocht. De focus lag op het effectief kunnen detecteren van mogelijke cyber-aanvallen en het kunnen terugkeren naar een 'business as usual' situatie na een cyber-aanval. Hoewel uit de onderzoeken is gebleken dat instellingen cyber- en informatiebeveiligingsrisico's beter beheersen, zijn waar nodig individuele verbeterplannen opgesteld. Daarnaast is gebleken dat instellingen ook meer aandacht hebben voor niet-financiële risico's in bredere zin. Naar aanleiding van de bevindingen is in samenwerking met de sector het Informatiebeveiliging-beoordelingskader geactualiseerd. Naast het onderzoek naar informatiebeveiliging heeft DNB in 2018 ten behoeve van de beheersing van cyberrisico's verschillende andere cross-sectorale onderzoeken uitgevoerd naar, onder meer, uitbesteding, datakwaliteit en doorlopend toezicht op transitie van zowel instellingen als systemen.

Ook heeft DNB in 2018 op verschillende wijzen opvolging gegeven aan haar onderzoek uit 2017 naar de impact van InsurTech op de Nederlandse verzekeringssector. Voorbeelden zijn het gezamenlijke AFM/DNB-onderzoek naar big data en artificial intelligence, een onderzoek naar de impact van technologische ontwikkelingen op het operationeel risico en de EIOPA-uitvragen over big data en InsurTech. DNB heeft tevens een selectie van verzekeraars benaderd voor een interview over InsurTech. Hiermee krijgt DNB meer inzicht in de activiteiten van verzekeraars op verschillende gebieden van InsurTech en wat deze activiteiten betekenen voor de bedrijfsmodellen, strategie en het risico-management van verzekeraars. Op basis

hiervan is een start gemaakt met de identificatie van kansen en risico's bij een aantal verzekeraars. In 2019 wordt dit voortgezet en uitgebouwd, waarbij ook aandacht zal worden besteed aan het meer regulier opnemen van bijbehorende risico's in ons toezicht.

Technologische vernieuwing en digitalisering stellen DNB in staat om haar toezicht efficiënter en effectiever uit te voeren. In dit kader heeft DNB in 2018 bijvoorbeeld het Digitaal Loket Toezicht (DLT) uitgebreid. Zo kunnen financiële instellingen nu hun clouduitbestedingen via het DLT melden. Pensioenfondsen hebben deze mogelijkheid ook voor het melden van hun collectieve waardeoverdrachten en liquidaties en de eerste groep pensioenfondsen heeft via het DLT toegang gekregen tot hun organisatiegegevens bij DNB, die ze (deels) zelf kunnen aanpassen en waarmee zij fondsdocumenten kunnen inlezen. Ook zijn nagenoeg alle processen voor markttoetreding en toetsing van betrouwbaarheid en geschiktheid ondergebracht in het DLT. Verder is DNB afgelopen jaar een traject gestart om haar digitale ambitie als toezichthouder voor de aankomende jaren te concretiseren. Dit heeft onder andere geleid tot het aanstellen van een *Chief Innovation Officer* Toezicht, verantwoordelijk voor regievoering over de digitaliseringsagenda van DNB. De CIOT zal er onder andere voor gaan zorgen dat het toezicht van DNB verder zal worden geïnnoveerd. Door bijvoorbeeld in het toezicht op de financiële sector meer datagedreven en op basis van geautomatiseerde risico analyse te werken zal DNB beter in staat zijn om risico's te zien en te beoordelen. De CIOT zal ook aanspreekpunt en gesprekspartner zijn van externe stakeholders.

DNB wil graag de dialoog met instellingen op het gebied van innovatie en digitalisering voortdurend blijven voeren. De nadere planning en uitvoering van deze ambitie wordt in 2019 voortgezet.

[Speerpunt 2 – DNB stuurt op toekomstgerichtheid en duurzaamheid](#)

De financiële sector opereert in een dynamische omgeving, waarin financiële instellingen, naast technologische vernieuwing, te maken hebben met economische en politieke ontwikkelingen die hen kunnen raken. Het is van belang dat financiële instellingen gericht zijn op de toekomst en duurzaamheid, en zich tijdig kunnen aanpassen aan een veranderende omgeving. Ook in 2018 heeft DNB hier op verschillende manieren op gestuurd en over gecommuniceerd.

[Verandervermogen](#)

DNB wil bereiken dat financiële instellingen in staat zijn om veranderingen bijtijds te identificeren en daar tijdig succesvol op te reageren. Begin 2018 heeft DNB in het Governance, Gedrag & Cultuur Toezicht een kader opgesteld specifiek voor het beoordelen van het verandervermogen van pensioenfondsen. DNB beschikt nu voor alle sectoren over onderzoeksmethodieken op dit terrein. Verder heeft DNB het afgelopen jaar bij diverse type instellingen zes onderzoeken uitgevoerd waarbij een breed spectrum van veranderaspecten zijn onderzocht c.q. de voortgang van veranderingen binnen instellingen zijn gemonitord. Bijvoorbeeld door te onderzoeken of veranderprocessen – naast structuur – ook voldoende aandacht besteden aan de cultuur van de organisatie, of de top van de

organisatie nauw bij de verandering is betrokken en of er gedeelde beelden bestaan over de richting van de verandering en over de wijze waarop die moet worden gerealiseerd. Tot 2018 heeft binnen het Governance, Gedrag en Cultuur Toezicht de focus gelegen op het bestrijden van de risico's die ten grondslag liggen aan de financiële crisis. Afgelopen jaar heeft DNB een project gestart om de gedrag- en cultuurrisico's van de toekomst te identificeren. Er is een inventarisatie gemaakt van gedrag- en cultuurrisico's die gepaard gaan met nieuwe ontwikkelingen die impact hebben op de financiële sector in Nederland. Denk hierbij bijvoorbeeld aan gedrag- en cultuurrisico's die samenhangen met besluitvorming op basis van algoritmes. In 2019 zullen deze risico's uitgewerkt worden en zal worden bekeken hoe deze in het toezicht kunnen worden betrokken. Tot slot heeft DNB in 2018 aan een nieuwe visie op verandervermogen gewerkt, die begin 2019 gepubliceerd zal worden.

Toekomstgerichtheid

De bancaire sector wordt meer open. Gedreven door onder meer technologische innovatie en veranderende regelgeving treden nieuwe partijen toe tot de financiële sector en daarmee is het speelveld voor gevestigde banken aan het veranderen. In het rapport *Ontketend - Toezicht op een open bankensector* heeft DNB de gevolgen van een meer open banken sector voor het prudentiële en integriteitstoezicht geanalyseerd. DNB benadrukt dat banken ook in een open sector verantwoordelijk blijven voor hun dienstverlening, ook als ze onderdelen uitbesteden of samenwerken met derde partijen. Banken blijven daarbij aanspreekbaar op het beheersen van de risico's. Ook dienen banken

vanaf volgend jaar alle uitbestedingen te melden, zodat DNB eventuele concentratierisico's kan monitoren.

Sinds begin 2018 is er binnen het toezicht op verzekeraars een groep van experts die specifiek kijkt naar het betrekken van de toekomstbestendigheid en duurzaamheid van bedrijfsmodellen en innovatie in het toezicht. DNB verwacht dat verzekeraars hun kapitaalbeleid vooruitblikkend inrichten. Om beter inzicht te krijgen in de toekomstige financiële positie van verzekeraars heeft DNB onderzoek gedaan naar de zogenaamde *Net Capital Generation* (NCG). Verzekeraars geven door middel van NCG aan hoe hun kapitaalpositie zich ontwikkelt. NCG kan een belangrijke rol spelen in het kapitaal- en dividendbeleid en bij fusies en overnames. DNB heeft diverse facetten van het NCG onderzocht, waaronder de precieze berekeningswijze per verzekeraar. De belangrijkste bevinding van het onderzoek is dat de projecties van de financiële positie beter onderbouwd dienen te zijn, met inzicht in onderliggende aannames en gevoeligheden, waardoor DNB deze ook beter kan beoordelen. Op basis van dit onderzoek werkt DNB momenteel aan een NCG *good practice*. Daarnaast is er in 2018 in navolging op het in december 2017 verschenen rapport *Visie op de toekomst van de Nederlandse zorgverzekeraars* een start gemaakt met de herijking van de kapitaaleis voor basiszorgverzekeringen. DNB streeft naar een passende kapitaaleis die de huidige en toekomstige risico's reflecteert.

Toekomstbestendigheid heeft ook veel aandacht gehad in het toezicht op pensioenfondsen. De

14

pensioensector is aan verandering onderhevig, waarbij de timing en impact van veranderingen onzeker zijn. Deze omstandigheden vereisen dat pensioenfondsen wendbaar en weerbaar zijn met een lange termijncfocus. Gezien het belang hiervan doet DNB al sinds 2015 onderzoek naar de toekomstvisie en strategie van fondsen. Hieruit blijkt dat fondsen zich steeds bewuster worden van de relevantie en dit oppakken. Zo hebben in 2018 grote fondsen hun strategische plannen meer concreet gemaakt en is DNB bij middelgrote pensioenfondsen actief de dialoog aangegaan met de besturen.

In november 2018 werd bekend dat sociale partners en kabinet geen overeenstemming konden bereiken over een totaalpakket aan maatregelen om het stelsel van oudedagsvoorzieningen toekomstbestendig te maken. Met het vastlopen van de onderhandelingen is de noodzaak om het pensioenstelsel te hervormen echter niet verdwenen. Door ondoorzichtige herverdeling tussen generaties, een gebrekkige aansluiting op de veranderde arbeidsmarkt en een gebrek aan maatwerk in het beleggingsbeleid, staat de houdbaarheid van het pensioenstelsel onder druk. Tegen deze achtergrond zijn de stappen die de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in zijn brief aan de Tweede Kamer van 1 februari jl. heeft aangekondigd een flinke stap voorwaarts om de kwetsbaarheden van het pensioenstelsel te adresseren. DNB zal het aankomende jaar – net als in 2018 – veel tijd en aandacht aan dit onderwerp besteden.

Klimaat & Duurzaamheid

In 2017 heeft DNB de impact van klimaatrisico's en kansen op de Nederlandse financiële sector onderzocht en geconcludeerd dat financiële instellingen in toenemende mate rekening moeten houden met de risico's die gepaard gaan met klimaatverandering en de overgang naar een klimaat neutrale economie⁴. DNB wil daarom klimaatrisico's steviger verankeren in haar toezicht. In 2018 heeft DNB een strategie bepaald voor een integrale en consistente aanpak van klimaatrisico's en het verankeren van de beheersing van klimaatrisico's in het dagelijks toezicht. In 2019 zal deze strategie geïmplementeerd worden. Daarnaast heeft DNB een gerichte stresstest uitgevoerd naar de mogelijke financiële stabiliteitseffecten van een disruptieve energietransitie. Geconcludeerd is dat deze kunnen leiden tot stevige verliezen voor financiële instellingen. Behalve klimaatrisico's heeft DNB in 2018 aan de hand van de Sustainable Development Goals (SDG's) onderzocht hoe groot potentiële duurzaamheidsrisico's zijn en hoe deze zich vertalen in prudentiële risico's. Het onderzoek laat zien dat er risico's zijn gerelateerd aan waterschaarste, biodiversiteitsverlies, grondstoffen schaarste en mensenrechtencontroverses. Wel blijkt uit het onderzoek dat het merendeel van de 25 onderzochte instellingen duurzaamheidsambities nog niet volwaardig heeft geïntegreerd in de bedrijfsvoering. Het onderzoek is begin 2019 gepubliceerd.

⁴ Rapport DNB 'De Nederlandse financiële sector veilig achter de dijken?' oktober 2017

In 2018 heeft DNB gesprekken gevoerd met pensioenfondsen en PUO's over het thema duurzaam beleggen, met als focus de praktische implementatie en uitvoering van een duurzaam beleggingsbeleid. Uit eerder onderzoek door DNB bleek dat zowel het aantal pensioenfondsen dat duurzaam belegt als de manieren waarop dit gebeurt, toenemen. DNB vindt het belangrijk dat Nederlandse pensioenfondsen deze positieve tendens voortzetten en hun duurzaamheidsbeleid (verder) ontwikkelen, zodat de sector klaar is voor de kansen en uitdagingen die een duurzame wereld met zich meebrengt. Om de ontwikkeling van de sector verder te stimuleren, heeft DNB de uitkomsten van deze pensioenfondsen gedeeld met de sector in een sectorbrief, zodat pensioenfondsen van elkaars ervaringen kunnen leren.

DNB heeft onder meer invulling gegeven aan haar ambitie om 'thought leader' te zijn op het gebied van duurzaamheidsvraagstukken in het financiële toezicht door de kennis en ervaring die DNB hierover de afgelopen jaren heeft opgedaan uit te dragen in speeches en te delen met andere centrale banken en toezichthouders binnen het Network for Greening the Financial System (NGFS). Het NGFS is eind 2017 opgericht en richt zich op internationale samenwerking op het gebied van klimaatrisico's en duurzame financiering. Directielid Frank Elderson is voorzitter van het NGFS en DNB is actief in de verschillende werkstromen van dit netwerk. Onder auspiciën van het NGFS heeft DNB in april 2018, tezamen met de Banque de France/ACPR en de Bank of England, de eerste *International Climate Risk Conference for Supervisors* georganiseerd. Toezichthouders uit meer dan 30 landen en van

meer dan 50 toezichthoudende instanties zijn bijeengekomen om de impact van klimaatrisico's op financiële instellingen en de gevolgen daarvan op het toezichtmandaat te bespreken. Daarnaast is het aantal leden van het NGFS in eerste jaar verdrievoudigd naar vierentwintig en hebben vijf observers zich aangesloten. Nieuwe leden zijn onder meer de EBA en de ECB, wat illustratief is voor de toenemende Europese en internationale aandacht voor duurzaamheidsvraagstukken.

Op nationaal niveau heeft DNB zich als voorzitter van het Platform voor Duurzame Financiering (PvDF) er onverminderd voor ingezet om de aandacht voor duurzame financiering in de financiële sector te vergroten en samenwerking te stimuleren. In 2018 heeft het PvDF verschillende rapporten gepubliceerd en seminars georganiseerd gericht op kennisopbouw en –verspreiding op het gebied van duurzame financiering. Tevens heeft DNB bijgedragen aan de Taakgroep Financiering binnen de onderhandelingen over het Klimaatakkoord. Op 21 december 2018 is het Klimaatakkoord gepubliceerd. De Taakgroep Financiering is gekomen tot een gezamenlijk commitment aan het Klimaatakkoord vanuit de financiële sector.

Staartrisiko's

Staartrisiko's, waarvan de kans als relatief klein wordt beschouwd, of onzekerheden, waarvoor geen kans te schatten is, spelen een belangrijke rol bij het ontstaan van financiële crises. De impact hiervan kan groot zijn voor financiële instellingen of het financiële systeem als geheel. In 2018 heeft DNB de mogelijkheden onderzocht om tijdig en

scherp staartrisiko's te signaleren. In samenwerking met de sector en externe experts zijn hiervoor verschillende *good practices* geïdentificeerd. In 2019 zal DNB deze good practices verder inbedden in de toezichtmethodologie om vroegtijdig nieuwe staartrisiko's en onzekerheden in het vizier te krijgen.

Onbedoelde effecten van regulering

DNB werkt als toezichthouder proportioneel en risico-gebaseerd. DNB heeft onderzoek gedaan naar onbedoelde effecten van regulering die sinds de financiële crisis is ingevoerd. In mei 2018 zijn de bevindingen gepubliceerd in het rapport *Proportioneel en effectief toezicht*. Naar aanleiding van het rapport is een handleiding gepubliceerd voor de proportionele aanpak van sleutelfuncties voor kleine en middelgrote pensioenfondsen. Bij verzekeraars past DNB de rapportage-eisen voor de *Own Risk and Solvency Assessment* (ORSA) proportioneel toe, waardoor een deel van de verzekeraars minder vaak een geheel nieuwe rapportage over de eigen risicoanalyse hoeven in te dienen. Ander voorbeeld is dat kleine(re) verzekeraars onder bepaalde voorwaarden (deels) vrijgesteld kunnen worden van sommige rapportages. Met de bancaire sector heeft DNB aan het eind van 2018 gesproken over het belang van (meer) proportionaliteit in toezicht binnen de grenzen van de prudentiële normen. Tot slot zullen internationale voorstellen ten aanzien van meer proportionaliteit in bancaire regelgeving worden meegenomen in de lopende CRD/CRR review.

Als medevoorzitter van de Werkgroep Indirecte Kosten, bestaande uit vertegenwoordigers uit de sector, heeft DNB gekeken naar het verlagen van indirecte toezichtkosten (kosten die instellingen maken om aan toezichteisen te voldoen). In februari 2018 heeft deze Werkgroep een advies uitgebracht. In augustus heeft DNB in haar reactie op het advies toegezegd de meeste adviezen van de werkgroep over te nemen. Zo ontvangen verzekeraars, pensioenfondsen en premiepensioeninstellingen (PPI-en) een op maat gemaakte kalender met onderzoeken en uitvragen die voor 2019 gepland staan. De kleinere banken die onder Nederlands toezicht vallen zullen de toezichtplanning schriftelijk ontvangen. Verder zullen de redenen, aanpak en beoogde effecten van onderzoeken beter worden toegelicht en ook de terugkoppeling van bevindingen zal worden verbeterd.

Speerpunt 3 – DNB is streng op financieel-economische criminaliteit

Integriteit is een noodzakelijke voorwaarde voor het waarborgen van vertrouwen in de financiële sector. Financiële instellingen dragen de verantwoordelijkheid voor het kunnen waarborgen van een integere bedrijfsvoering en het voorkomen van betrokkenheid bij financieel-economische criminaliteit in hun poortwachtersfunctie. Hoewel DNB al langere tijd aandacht vraagt voor de onvoldoende adequate invulling die financiële instellingen geven aan hun poortwachtersrol⁵,

⁵ Rapport DNB 'De Nederlandse financiële sector veilig achter de dijken?' oktober 2017

hebben niet alle financiële instellingen de invulling die zij geven aan deze rol uit zichzelf structureel verbeterd. Mede door de inzet van formele toezichtmaatregelen door DNB zijn reeds onderzochte instellingen inmiddels wel met uitgebreide herstelprogramma's gestart. In de trustsector heeft dit in sommige gevallen geleid tot het intrekken of inleveren van de vergunning. Bij overtredingen kijkt DNB niet alleen naar instellingen maar ook expliciet in hoeverre persoonlijk feitelijk leidinggevenden dienen te worden aangesproken.

Daarnaast heeft DNB initiatieven tot verbetering van de poortwachtersfunctie van financiële instellingen gestimuleerd in diverse rondetafelbijeentkomsten voor banken en zijn concrete initiatieven uitgewerkt voor een effectievere beheersing integriteitsrisico's bij banken, zoals het beter inrichten van cliëntonderzoeken. Ook heeft DNB verschillende rondetafels georganiseerd over de invulling van het onderwerp maatschappelijke betamelijkheid. Om de sector richting te geven wat betreft de procedurele invulling van hun maatschappelijk betamelijk handelen zal door DNB een beleidsregel worden opgesteld. Naar verwachting zal deze in de eerste helft van 2019 ter consultatie worden aangeboden aan de financiële sector.

In 2018 zijn omvangrijke verbeteringen in wet- en regelgeving op het terrein van integriteit, waaronder AMLD4, van kracht geworden. DNB heeft daarom in 2018 onderzoek gedaan naar de implementatie van de herziene Wwft in de bedrijfsvoering van instellingen. Uit het onderzoek kwam het beeld naar voren dat instellingen over het algemeen de wetswijzigingen tijdig hebben geïmplementeerd.

De Systematische Integriteitsrisicoanalyse (SIRA) vormt de basis voor een goede beheersing van integriteitsrisico's door financiële instellingen. In 2018 heeft DNB onderzocht hoe instellingen de uitkomsten van hun SIRA laten doorwerken in de risicoafweging en daaruit voortvloeiende beheersmaatregelen. Alhoewel de opzet van de SIRA veelal adequaat was, werd deze in de praktijk nog te vaak niet waargemaakt. Separaat heeft DNB in 2018 de beheersing van het risico op terrorismefinanciering onderzocht. Specifiek is gekeken naar de werking van het transactiemonitoringsproces dat bedoeld is om betrokkenheid bij terrorismefinanciering te detecteren. Dit blijkt bij de meeste onderzochte instellingen nog van onvoldoende niveau.

In het integriteitstoezicht hanteert DNB ook zelf een risico-gebaseerde benadering waarbij data-analyse een steeds grotere rol krijgt. In 2018 is het integriteitstoezicht meer datagedreven geworden. Zo worden de risicoprofielen van financiële instellingen verfijnd door verbetering van de kwaliteit van uitvragen en door benutting van een toenemend aantal databronnen. Daarnaast is DNB gaan samenwerken met de infobox Crimineel en Onverklaarbaar Vermogen (iCOV); een samenwerkingsverband van meerdere overheidspartijen waar snel, efficiënt en veilig data met elkaar uitgewisseld kan worden.

Cryptoactiviteiten namen afgelopen jaren een vlucht. Omdat opsporingsdiensten bij witwassen en terrorismefinanciering in toenemende mate

het gebruik van virtuele valuta constateren, blijft aandacht voor integere bedrijfsvoering specifiek van belang. Het ministerie van Financiën stelt voor dat DNB met de implementatie van AMLD5⁶ in de Nederlandse Wwft per 2020 de toezichthouder zal worden voor het integriteitstoezicht op wisselplatforms in crypto's en e-wallet providers. DNB draagt zowel nationaal als internationaal actief bij aan beleidsvorming op dit terrein en werkt hiervoor samen met de AFM.

2.3.2 Banken

De lage rentestand en technologische vernieuwingen hebben impact op de bedrijfsmodellen van banken. Daarnaast spelen er maatschappelijke en geopolitieke ontwikkelingen als de Brexit en de voortdurende onrust in Turkije, die voor additionele onzekerheid zorgen. Desalniettemin bleef in 2018 de winstgevendheid van het bankwezen op peil. Banken zijn in staat geweest de rentemarge stabiel te houden en kenden lage reserveringen voor kredietrisico. Uit de stresstest die de European Banking Authority (EBA) in 2018 in samenwerking met onder meer het SSM uitvoerde bleek dat de deelnemende banken hun weerbaarheid tegen financiële schokken hebben verbeterd. Dit geldt ook voor de vier Nederlandse banken die deelnamen aan de test.

De toezichtwetgeving op banken blijft in ontwikkeling. De Raad en het Europees Parlement hebben eind 2018 een voorlopig politiek akkoord bereikt over de herziening van de kapitaaleisen voor banken (de CRD/CRR Review). De herziening

beoogt de bankensector te versterken. Wijzigingen zien onder meer op de regels voor kapitaal, pijler 2, de *leverage ratio*, kredietrisico en marktrisico. DNB heeft gedurende dit wetstraject technisch advies gegeven aan het ministerie van Financiën. Daarnaast participeert DNB in verschillende werkgroepen binnen de Europese Bankautoriteit (EBA) bij de technische uitwerking van de nieuwe regels in level-2 regelgeving. Nadat in 2017 een akkoord werd bereikt over het Bazel 3,5 pakket is Europa gestart met de voorbereidingen voor de implementatie in Europese regelgeving. Eerste stap is het verzoek van de Europese Commissie aan de EBA om de impact van de Bazel 3,5 implementatie op de Europese bankensector en economie te onderzoeken. Daarnaast is de EBA gevraagd naar specifieke aanbevelingen voor de implementatie. In 2018 heeft DNB in EBA-verband meegewerkt aan dit rapport, dat midden 2019 aan de Europese Commissie gepresenteerd zal worden. Verder heeft DNB bijgedragen aan de ontwikkeling van meerdere Europese technische standaarden en richtsnoeren die worden gepubliceerd door de (EBA), zoals de technische standaarden voor sterke cliëntauthenticatie en veilige open communicatie onder PSD2 en de richtsnoeren voor simpele, transparante en gestandaardiseerde (STS) securitisaties onder de securitisatie verordening. Ook draagt DNB bij aan het werk van EBA op het gebied van anti-witwassen en anti-terrorismedinanciering.

In 2017 is het SSM gestart met de uitvoering van TRIM (Targeted Review of Internal Models) project

⁶ De vijfde Europese Anti-Money laundering Directive

om te komen tot harmonisatie van het toezicht op interne modellen en een hogere kwaliteit van de modellen. In het kader van dit project heeft DNB in 2018 zes onderzoeken uitgevoerd. Vijf daarvan betroffen Nederlandse banken en bij één onderzoek ging het om een Franse bank, in lijn met het voornemen van de ECB om meer cross-border onderzoeken te realiseren. Daarnaast zijn in 2018 ook vier in 2017 opgestarte onderzoeken afgerond. De ECB communiceert over de uitkomsten aan de banken.

In 2018 heeft DNB in SSM-verband een thematisch onderzoek naar de MKB-portefeuilles van vier grootbanken gedaan. Dit onderzoek zal begin 2019 worden afgerond. Ook bij verschillende middelgrote en kleine banken hebben onderzoeken plaatsgevonden naar aspecten van kredietrisico. Hierbij is onder meer gekeken naar specifieke landenrisico's.

Op het gebied van interne governance bij banken heeft DNB in 2018 verschillende onderzoeken uitgevoerd. Eén van deze onderzoeken, een cross-border onderzoek, werd geleid door de ECB. Onderwerpen die aan bod zijn gekomen in deze onderzoeken omvatten onder meer de interne auditfunctie en de compliance functie. De uitkomsten van deze onderzoeken zijn gedeeld met de desbetreffende banken.

Bij de kleinere en middelgrote banken heeft DNB in 2018 drieëntwintig on-site onderzoeken uitgevoerd. Acht van deze onderzoeken betroffen beheerste bedrijfsvoering en datakwaliteit, die nog niet overal van voldoende niveau bleek.

Tevens zijn twee interne modellen beoordeeld en verschillende verklaringen van geen bezwaar afgegeven voor beursgangen of het inleveren van de bankvergunning.

Gerealiseerde kosten toezicht op banken

De gerealiseerde kosten voor toezichtactiviteiten met betrekking tot banken zijn weergegeven in tabel 5.

In tabel 5 hieronder en in de overige sectorale tabellen wordt onderscheid gemaakt tussen uitvoerende activiteiten, toezichtbrede activiteiten en ondersteunende activiteiten. Onder toezichtbrede activiteiten vallen activiteiten met betrekking tot beleid, juridische advisering en externe communicatie. De kosten van ondersteunende activiteiten bestaan voornamelijk uit kosten voor ICT, huisvesting, en werkplekken.

Toelichting

De realisatie van de kosten voor het toezicht op banken is nagenoeg in lijn met de begroting. Op SI's is meer fte-inzet gepleegd dan begroot, deze hogere fte-inzet wordt financieel opgevangen door een onderbesteding op inhuur.

Bij LSI's is de onderbesteding het resultaat van lagere gemiddelde salariskosten dan begroot.

De ondersteunende activiteiten komen hoger uit doordat er meer fte-inzet heeft plaatsgevonden met als gevolg een hoger aandeel van de doorbelaste kosten voor ondersteuning.

Tabel 5 Gerealiseerde kosten toezichtactiviteiten banken

EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Vershil R-18-B18
Uitvoerende activiteiten Banken						
Integriteitstoezicht		0,8	0,6	1,5	1,2	0,4
Off-site toezicht		13,2	12,0	11,3	12,8	-1,4
On-site toezicht		5,4	7,3	7,8	7,3	0,5
Overige activiteiten	23,6	2,7	2,3	2,9	2,4	0,6
Totaal uitvoerende activiteiten SI's	23,6	22,2	22,2	23,6	23,6	0,0
Uitvoerende activiteiten LSI's						
Integriteitstoezicht		0,9	1,2	1,3	1,2	0,1
Off-site toezicht		5,8	4,1	4,8	5,9	-1,1
On-site toezicht		2,1	3,7	3,4	3,5	-0,1
Overige activiteiten	11,4	1,7	2,0	2,2	2,3	-0,1
Totaal uitvoerende activiteiten LSI's	11,4	10,5	11,0	11,7	12,9	-1,1
Totaal uitvoerende activiteiten SI's en LSI's	35,0	32,7	33,1	35,3	36,4	-1,1
Totaal toezichtbrede activiteiten SI's en LSI's	6,9	6,6	6,7	6,9	7,2	-0,2
Totaal ondersteunende activiteiten SI's en LSI's	20,3	21,9	25,5	27,7	25,6	2,2
Totaal kosten	62,2	61,2	65,3	70,0	69,2	0,8
Opbrengst verkoop panden			-4,3			
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden			61,0	70,0	69,2	0,8

SI = Significant Institution / LSI = Less Significant Institution.

2.3.3 Verzekeraars

De lage rentestand, dalende premievolumes in de traditionele levenmarkt en technologische ontwikkelingen leggen druk op het verdienmodel van de verzekeringssector en dragen eraan bij dat verzekeraars op zoek gaan naar oplossingen als innovatie en – in sommige gevallen – fusies en overnames.

Fusies en overnames hebben de afgelopen jaren in de verzekeringssector tot aanzienlijke consolidatie geleid. Ook in 2018 vroegen fusies en overnames veel aandacht van DNB. Aan het eind van deze, vaak langlopende, trajecten heeft DNB een formele rol, omdat voor de overname van de aandelen van een verzekeraar⁷ dan wel voor een portefeuilleoverdracht of fusie tussen verzekeraars een vvgb vereist is. Daarnaast speelden bij verschillende verzekeraars een aantal substantiële issues, zoals een dreigend solvabiliteitstekort of gebrekkige governance en risico-management. In sommige gevallen leidde dit tot formele maatregelen van DNB. Andere substantiële toezichtactiviteiten van DNB betroffen de beoordelingen van interne modellen (en voorgenomen wijzigingen daarvan), jaarstaten en Own Risk and Solvency Assessments (ORSA's).

De werking van de compliance functie kreeg in 2018 bij vijf verzekeraars extra aandacht. Gebleken is dat de invulling van de compliance functie beter kan. DNB constateert bij de betreffende verzekeraars dat de compliance officers bij het uitvoeren van hun werkzaamheden over het algemeen voldoende

kritisch en deskundig zijn. Uit het onderzoek blijkt echter ook dat de compliancefunctie, gezien ook het brede spectrum van de Solvency II-richtlijn, meer verantwoordelijkheid kan nemen voor een advies aan de directie en raad van commissarissen over de naleving van de Solvency II-richtlijn. Bij de onderzochte verzekeraars is niet altijd helder waar de activiteiten, die niet door de compliance officer worden uitgevoerd, dan wel worden belegd. Deze leemte moet worden opgevuld. Daarnaast kan de benodigde capaciteit meer worden onderbouwd en de beschikbare capaciteit meer risico gebaseerd worden ingezet. Verder blijkt dat het monitoringprogramma vaak niet vooraf wordt gedefinieerd en vastgesteld. Wanneer er geen of onvoldoende gestructureerde monitoring van de risicobeheersing door de business plaatsvindt, komt de compliancefunctie niet toe aan de beoordeling hiervan. In compliance rapportages ontbreekt dan ook een helder oordeel en aanbevelingen.

Met de inwerkingtreding van de wet verbeterde premieregeling (WVP) is het wettelijk kader voor premieregelingen gewijzigd. Met deze wet is het niet meer verplicht om het kapitaal dat wordt opgebouwd in deze regelingen om te zetten in een vaste uitkering op de pensioendatum. Dit kapitaal is ook te gebruiken voor de financiering van een variabele uitkering. Uit onderzoek blijkt dat niet alle verzekeraars zich bewust zijn van gevolgen van de WVP voor hen. DNB roept verzekeraars op te onderzoeken of ze voldoen aan de WVP en waar nodig aanpassingen door te voeren. In 2019 zal DNB hier nader onderzoek naar doen bij een selectie van verzekeraars.

⁷ In 2018 zijn 28 vvgb's verstrekt.

Tabel 6 Gerealiseerde kosten toezichtactiviteiten verzekeraars

EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Verschil R-18-B18
Verzekeraars						
Uitvoerende activiteiten	23,3	20,5	19,7	19,1	20,1	-1,0
Toezichtbrede activiteiten	4,0	6,0	6,4	4,7	5,1	-0,4
Ondersteunende activiteiten	13,5	14,1	16,4	15,1	15,7	-0,6
Totaal kosten	40,8	40,6	42,5	38,9	40,9	-2,0
Opbrengst verkoop panden	-	-	-2,8	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	-	-	39,7	38,9	40,9	-2,0

De inschatting van de ervaringssterfte⁸ staat centraal in een themaonderzoek dat DNB in 2018 is gestart. Doel van het onderzoek is om meer inzage te krijgen in de verwerking van de ervaringssterfte in de technische voorzieningen. Dit onderzoek loopt nog en wordt in 2019 afgerond.

Gerealiseerde kosten toezicht op verzekeraars

De gerealiseerde kosten voor toezichtactiviteiten met betrekking tot verzekeraars zijn weergegeven in tabel 6.

Toelichting tabel 6

De realisatie valt lager uit doordat er minder inhuur benodigd is geweest voor incidenten bij instellingen dan was ingeschat. Daarnaast vallen

de personeelskosten lager uit doordat er sprake is van minder fte-inzet. Zo is een deel van de inzet op integriteitstoezicht verschoven naar de taak Caribisch Nederland.

Een lagere fte-inzet leidt daardoor tot een lager aandeel in de doorbelaste kosten voor ondersteuning.

2.3.4 Pensioenfondsen

Consolidatie in de pensioensector is al langere tijd gaande en is in 2018 onverminderd doorgegaan. Het aantal pensioenfondsen is in 2018 met 28 gedaald, wat het totaal aantal fondsen per eind 2018 op 235 brengt. Het grootste deel van het vermogen van pensioenfondsen die in 2018 zijn gestopt is terecht

⁸ Ervaringssterfte is de waargenomen sterfte in de verzekeringspopulatie van een verzekeraar die gebruikt wordt om correcties toe te passen op de sterftekansen die volgen uit sterftetabellen die gebaseerd zijn op algehele bevolking.

gekomen bij Algemene Pensioenfondsen (APF-en) en dan vooral in een eigen kring. Verder is het aantal premiepensioeninstellingen (PPI-en) gedaald van tien naar zeven. Naar verwachting zal consolidatie in de toekomst blijven doorzetten. Bij een besluit tot liquidatie van een pensioenfonds spelen veelal diverse ontwikkelingen een rol, waaronder de stijgende kosten van de pensioenuitvoering en toenemende wettelijke eisen. In 2018 heeft DNB een aantal on-site onderzoeken uitgevoerd bij APF-en die openstaan voor aansluiting van nieuwe klanten. Doel van deze onderzoeken was het tijdig in beeld krijgen hoe de APF-en in de praktijk opereren en welke risico's daaruit voortkomen. De in het onderzoek betrokken APF-en hebben een individuele terugkoppeling ontvangen.

Verder blijft de financiële positie van pensioenfondsen en kortingen die zij mogelijk in de toekomst moeten doorvoeren een punt van aandacht voor DNB. Inmiddels hebben de meeste fondsen de pensioenen weer gedeeltelijk of geheel kunnen indexeren. Er zijn echter ook pensioenfondsen, waaronder een aantal van de grootste, die onder de minimumgrens voor het eigen vermogen blijven. Zonder tijdig herstel zullen deze fondsen de pensioenen in 2020 of 2021 moeten korten. Uit de herstelplannen is gebleken dat, net als in eerdere jaren, de meeste pensioenfondsen voor hun herstel in sterke mate afhankelijk zijn van beleggingsresultaten. In 2018 heeft DNB 157 herstelplannen beoordeeld. Omdat evenwichtig verwachtingsmanagement van belang is voor het vertrouwen in de sector, heeft DNB samen met de AFM onderzocht in hoeverre pensioenfondsen correct en duidelijk communiceren over mogelijke kortingen en indexatie op de

middellange termijn naar deelnemers. Evenwichtig verwachtingsmanagement is van belang voor het vertrouwen in de sector. In 2017 heeft DNB eerder onderzoek gedaan naar de communicatie aan deelnemers en zo nodig bij fondsen expliciet gestuurd op verandering. In 2018 is in de breedte een aanzienlijke verbetering in de communicatie gemeten. Fondsen blijven het echter een uitdaging vinden om analyse te vertalen naar een heldere boodschap.

Op het gebied van regelgeving heeft DNB intensief gewerkt aan de voorbereidingen op de omzetting van de EU pensioenrichtlijn IORP II in nationale wetgeving, die op 13 januari 2019 van kracht is geworden. De nieuwe wetgeving heeft impact op de bedrijfsvoering van pensioenfondsen, bijvoorbeeld door concretere eisen aan de inrichting van de risicomanagementfunctie en sleutelfuncties zoals de interne auditfunctie en de actuariële functie. Hierover heeft DNB de sector voorgelicht door verschillende workshops, kennissessies en rondetafels te organiseren. Ook heeft DNB een visie op (de implementatie van) IORP II geformuleerd en een handreiking over de inrichting van sleutelfuncties opgesteld.

[Gerealiseerde kosten toezicht op pensioenfondsen](#)

De gerealiseerde kosten voor toezichtactiviteiten met betrekking tot pensioenfondsen zijn weergegeven in tabel 7.

[Toelichting tabel 7](#)

De realisatie ligt in lijn met de begroting. De overbesteding betreft voornamelijk meer inzet op activiteiten omtrent beleid en regelgeving.

Tabel 7 Gerealiseerde kosten toezichtactiviteiten pensioenfondsen

EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Verschil R-18-B18
Pensioenfondsen						
Uitvoerende activiteiten	13,2	13,1	12,8	14,1	14,3	-0,2
Toezichtbrede activiteiten	3,9	4,1	4,2	4,2	3,6	0,6
Ondersteunende activiteiten	9,7	10,5	11,7	11,5	11,4	0,1
Totaal kosten	26,8	27,7	28,8	29,7	29,3	0,5
Opbrengst verkoop panden	-	-	-1,9	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	-	-	26,9	29,7	29,3	0,5

2.3.5 Trustkantoren

Zoals verwacht heeft de gestage daling van het aantal trustkantoren zich in 2018 doorgezet. In haar toezicht heeft DNB zich gericht op de beheersing van fiscale integriteitsrisico's verbonden aan cliënten van trustkantoren en de toepassing van de SIRA. Bij de meeste trustkantoren was de risicobeheersing onvoldoende en in een aantal gevallen heeft dit geleid tot een formele maatregel. Verder heeft DNB in haar communicatie veel aandacht besteed aan de aangescherpte eisen van de nieuwe Wet toezicht trustkantoren 2018 (Wtt 2018), die per 1 januari 2019 in werking is getreden. Tot slot heeft DNB kenbaar gemaakt aan Financiën de eerder tijdelijk toegekende extra toezichtcapaciteit permanent nodig te hebben voor een effectieve uitoefening van haar toezicht op trustkantoren.

Gerealiseerde kosten toezicht op trustkantoren

De gerealiseerde kosten voor toezichtactiviteiten met betrekking tot trustkantoren zijn weergegeven in tabel 8.

Toelichting tabel 8

Bij het opstellen van de begroting 2018 was nog onvoldoende uitgekristalliseerd wat de benodigde capaciteit moest zijn, daarom is de gerealiseerde intensivering in 2018 lager geweest dan geraamd. Voor 2019 zal de inzet gelijk zijn aan de gerealiseerde inzet in 2018.

Vanaf 2016 is er een tijdelijke intensivering toegekend om de capaciteit uit te breiden. DNB heeft in de brief aan de Minister van Financiën (kenmerk To33-1430178315-197) over toezichtcapaciteit trustsector aangegeven dat de uitgebreide capaciteit structureel nodig is voor het uitvoeren van toezicht.

Tabel 8 Gerealiseerde kosten toezichtactiviteiten trustkantoren

EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Vershil R-18-B18
Truskantoren						
Uitvoerende activiteiten	1,8	2,7	2,6	2,1	2,9	-0,8
Toezichtbrede activiteiten	0,3	0,4	0,2	0,3	0,2	0,2
Ondersteunende activiteiten	1,2	1,4	1,8	1,5	1,9	-0,4
Totaal kosten	3,2	4,5	4,6	3,9	5,0	-1,0
Opbrengst verkoop panden	-	-	-0,3	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	-	-	4,3	3,9	5,0	-1,0

2.3.6 Beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen

In 2018 waren er grote ontwikkelingen op het gebied van wet- en regelgeving. De Europese Commissie heeft voorstellen gedaan voor een nieuw kapitaalraamwerk voor beleggingsondernemingen dat recht doet aan de risico's van deze sector. Zo zouden beleggingsondernemingen die onder MiFID II vallen niet langer onder CRD IV en CRR vallen. De voorstellen van de Europese Commissie worden momenteel besproken in het Europees Parlement en de Raad. De verwachting is dat de Europese wetgevingsprocedure in 2019 wordt afgerond. Daarnaast is als gevolg van de inwerkingtreding van MiFID II per begin 2018 een aantal ondernemingen vergunningplichtig als beleggingsonderneming en onder toezicht van DNB komen te staan. De toezichtpopulatie van DNB is toegenomen met dertien Handelaren voor eigen rekening (HER) en

twee handelsplatformen. Tot slot is eind 2017 het prudentiële regime voor HERs, die door DNB waren aangemerkt als 'local firm', gewijzigd met als gevolg dat deze instellingen per 31 maart 2018 dienden te voldoen aan de geldende vereisten van de CRR. Dit heeft gevolgen gehad voor de kapitaalvereisten van deze instellingen en de intensiteit van het toezicht in 2018 door DNB op deze groep.

Ook heeft 2018 in het teken gestaan van de voorbereidingen op Brexit. DNB heeft in het ICAAP van de grote vermogensbeheerders in Nederland aandacht gevraagd voor de risico's van een harde Brexit voor deze instellingen. Daarnaast bereiden beleggingsondernemingen die momenteel in het Verenigd Koninkrijk gevestigd zijn zich voor op verschillende Brexit-scenario's en tientallen instellingen overwegen het verhuizen van (een deel van) hun activiteiten naar Nederland. Hierover

Tabel 9 Gerealiseerde kosten toezichtactiviteiten beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen

Kostenverdeling toezichtactiviteiten beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen
EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Verschil R-18-B18
Beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen						
Uitvoerende activiteiten	3,5	3,2	3,1	3,5	3,2	0,3
Toezichtbrede activiteiten	0,5	0,5	0,6	0,5	0,6	-0,1
Ondersteunende activiteiten	2,6	2,9	3,0	3,2	2,7	0,4
Totaal kosten	6,6	6,6	6,7	7,2	6,5	0,6
Opbrengst verkoop panden	-	-	-0,4	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	-	-	6,2	7,2	6,5	0,6

voerden deze partijen gesprekken met de AFM en DNB. Momenteel behandelen de AFM en DNB een groot aantal vergunningaanvragen waarbij DNB kijkt naar de prudentiële aspecten van de aanvragers en hun aandeelhouders. Er is ook al een aantal vergunningen afgegeven.

DNB heeft verder onverminderd aandacht gehad voor adequate kapitaalbuffers en een gezonde bedrijfsvoering. Het Internal Capital Adequacy Assessment Proces (ICAAP) is uitvoerig geanalyseerd en besproken met de grote instellingen. Daarnaast is een aantal andere onderzoeken naar onder meer IT- en liquiditeitsrisico's afgerond en teruggekoppeld aan de sector. Verder wordt onderzocht of bepaalde kapitaalinstrumenten voldoen aan de eisen van CET1 kapitaal. Dit onderzoek wordt in 2019

voortgezet. DNB heeft tevens strategiegesprekken gevoerd met de grote PUO's in het kader van de veranderende opzet en structuur van de pensioensector en een plan van aanpak opgesteld om het verandervermogen van PUO's te beoordelen.

Gerealiseerde kosten toezicht op beleggings-ondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen

De gerealiseerde kosten voor toezichtactiviteiten met betrekking tot beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen zijn weergegeven in tabel 9.

Toelichting tabel 9

De totale overschrijding bedraagt EUR 0,6 mln. Dit is een gevolg van de extra inspanningen die zijn

Tabel 10 Gerealiseerde kosten toezichtactiviteiten betaal- en elektronisch-geldinstellingen

Kostenverdeling toezichtactiviteiten betaalinstanties
EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Vershil R-18-B18
Betaal- en elektronisch-geldinstellingen						
Uitvoerende activiteiten	2,0	1,8	2,5	2,6	3,0	-0,4
Toezichtbrede activiteiten	0,3	0,3	0,4	0,5	0,3	0,2
Ondersteunende activiteiten	1,2	1,1	1,9	2,0	1,9	0,1
Totaal kosten	3,5	3,2	4,8	5,1	5,3	-0,1
Opbrengst verkoop panden	-	-	-0,3	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	-	-	4,4	5,1	5,3	-0,1

geleverd in het kader van het verlenen en omzetten van vergunning in het kader van PSD2 en voor nieuwe toetreders in het kader van de brexit.

De ondersteunende activiteiten vallen hoger uit door een hoger aandeel in de ICT kosten en tijdelijke huisvestingskosten, als gevolg van hogere fte-inzet op uitvoerende activiteiten.

2.3.7 Betaal- en elektronischgeldinstellingen

Het toezicht op betaalinstanties heeft in het teken gestaan van de overgang naar de nieuwe betaalrichtlijn PSD2. De richtlijn is deels ingegeven door recente ontwikkelingen in het online betalen en schept ruimte voor innovatie. De uitgevoerde activiteiten sluiten daarom in belangrijke mate aan bij het speerpunt technologische vernieuwing. DNB heeft de nieuwe vereisten uit PSD2 verankerd

in haar toezicht. Daarbij is onder meer via een sectorbreed onderzoek vastgesteld dat de sector in grote lijnen voldoet aan de nieuwe eisen. Alle betrokken instanties hebben medio juli individuele terugkoppeling ontvangen over de resultaten en eventuele bevindingen. DNB heeft verder ingezet op voorbereiding van de sector, inclusief potentiële nieuwe toetreders, op PSD2 via verschillende seminars. In afwachting van de implementatie van PSD2 in de Nederland heeft DNB daarnaast potentiële toetreders de mogelijkheid geboden om alvast een concept van hun vergunningaanvraag onder PSD2 in te dienen. Hierdoor kon eerder worden gestart met het beoordelingsproces, waardoor de doorlooptijd voor een definitieve aanvraag op het moment van implementatie van PSD2 in Nederland, is verkort.

Money transfer organisaties

Dankzij analyse van de transacties van alle Money Transfer Organisaties (MTO's) op kwartaalbasis, is DNB in staat risicoprofielen op te stellen van alle in Nederland actieve MTO's. Hierdoor kan DNB haar toezichtcapaciteit gericht inzetten. In 2018 hebben, naast het thematisch onderzoek naar terrorismefinanciering, vijf instellings-specifieke on-site onderzoeken plaatsgehad bij MTO's. Bij alle onderzochte instellingen zijn tekortkomingen geconstateerd in de integrale bedrijfsvoering en was (formele) interventie nodig. Voor interventies bij buitenlandse MTO's is samengewerkt met Britse en Ierse toezichthouders op MTO's. Ook heeft DNB haar toezichtexpertise ten aanzien van MTO's gedeeld met internationale organisaties zoals de European Banking Authority (EBA), de Financial Stability Board (FSB) en de Global Money Transfer Summit (GMTS).

Gerealiseerde kosten toezicht op betaal- en elektronischgeldinstellingen

De gerealiseerde kosten voor toezichtactiviteiten met betrekking tot betaal- en elektronisch-geldinstellingen zijn weergegeven in tabel 10.

Toelichting tabel 10

Geen significante afwijkingen.

2.3.8 Overige instellingen

Onder overige instellingen vallen de taken die gericht zijn op het toezicht uit hoofde van de Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme (Wwft) en de Sanctiewet toezicht op creditcard-lease en factoringmaatschappijen. Hierbinnen vallen ook de casino's

Toelichting tabel 11

Geen significante afwijkingen.

Tabel 11 Gerealiseerde kosten toezichtactiviteiten overige instellingen

EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Vershil R-18-B18
Overige instellingen						
Uitvoerende activiteiten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	-0,0
Toezichtbrede activiteiten	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0
Ondersteunende activiteiten	0,1	0,1	0,1	0,0	0,1	-0,1
Totaal kosten	0,1	0,1	0,2	0,0	0,2	-0,1

Tabel 12 Gerealiseerde kosten toezichtactiviteiten Caribisch Nederland

EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Verschil R-18-B18
Caribisch Nederland*						
Uitvoerende activiteiten	0,5	0,7	0,8	1,0	0,7	0,3
Toezichtbrede activiteiten	0,0	0,0	0,0	0,5	0,0	0,5
Ondersteunende activiteiten	0,2	0,4	0,5	0,6	0,4	0,3
Totaal kosten	0,7	1,1	1,3	2,2	1,1	1,1
Opbrengst verkoop panden	-	-	-0,1	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	-	-	1,2	2,2	1,1	1,1

* Caribisch Nederland: Bonaire, Sint Eustatius en Saba.

2.3.9 Caribisch Nederland

Een aantal instellingen in Caribisch Nederland heeft te maken met prudentiële problemen. In 2018 heeft DNB in een geval de vergunning ingetrokken. DNB blijft alert op signalen van mogelijke problemen bij financiële instellingen die actief zijn in Caribisch Nederland.

In het toezicht op de integere bedrijfsvoering heeft DNB veel aandacht besteed aan het vergroten van het bewustzijn omtrent integriteitsrisico's in het algemeen, en witwasrisico's in het bijzonder. In samenwerking met de Financial Intelligence Unit-NL (FIU-NL) zijn instellingen nader geïnformeerd over het herkennen en goed melden van ongebruikelijke transacties. Daarnaast wordt nauw samengewerkt met collega-FIU's binnen de andere landen van het Koninkrijk.

Gerealiseerde kosten toezicht in Caribisch Nederland

De gerealiseerde kosten voor toezichtactiviteiten met betrekking tot het toezicht in Caribisch Nederland zijn weergegeven in tabel 12.

Toelichting tabel 12

De problemen hebben ertoe geleid dat er in 2018 bijna twee keer zoveel toezichtcapaciteit is ingezet op Caribisch Nederland dan begroot, voornamelijk op het gebied van interventie en handhaving. De overbesteding vertaalt zich in meer juridische ondersteuning.

2.4 Key Performance Indicators

Outcome (beoogd effect)

KPI: Solide en integere financiële instellingen die hun verplichtingen nakomen.

- Over het algemeen bleken financiële instellingen solide en kwamen zij hun verplichtingen na. Dit blijkt ook uit de resultaten van Nederlandse financiële instellingen bij (internationale) stresstests. Tegelijk blijven er materiële kwetsbaarheden, zoals bijvoorbeeld de gevoeligheid voor een lage rente omgeving bij verzekeraars en het risico dat een aantal grote pensioenfondsen mogelijk moet korten in 2020 of 2021 vanwege het uitblijven van herstel van de financiële positie door beleggingsresultaten. Daarnaast heeft DNB in enkele gevallen bijgedragen aan de ordelijke afwikkeling (fusie/overname c.q. portefeuilleoverdracht) van een instelling en is een kleine beleggingsonderneming kort na het intrekken van de vergunning failliet gegaan.
- De schikking van het Openbaar Ministerie met ING N.V. i.v.m. Wwft overtredingen en schuldwitwassen heeft een groot integriteitsincident zichtbaar gemaakt.

Output

KPI: Het toezicht slaagt erin de kans op deconfitures en instabiliteit te minimaliseren.

- Banken:** de CET1 ratio is gemiddeld 16,7%, geen instelling scoort onder de 13,5% (eind K3 2018). De LCR is gemiddeld 144,5%, geen instelling scoort onder de 127,9% (eind K3 2018).
- Verzekeraars:** de gemiddelde solvabiliteitsratio op basis van Solvency II bedraagt 203% voor levensverzekeraars (eind K3 2018), 173% voor schadeverzekeraars (eind K3 2018), 150,3% voor zorgverzekeraars (eind K3 2018) en 189% voor herverzekeraars (eind K3 2018).
- De herstelplannen, premiestaten en haalbaarheidstoetsen van **pensioenfondsen** zijn in 2018 beoordeeld aan de hand van de FTK vereisten. De herstelplannen in 2018 zijn tijdig ingeleverd en goedgekeurd. De premiestaat en de haalbaarheidstoets zijn voor alle fondsen beoordeeld en bevindingen zijn afgehandeld.
- De kapitaalpositie van **premiepensioeninstellingen** voldeed aan de gestelde solvabiliteitsvereisten.
- Over het algemeen voldeed de kapitaalpositie van **betaalinstellingen, beleggingsondernemingen en beheerders van beleggingsinstellingen** aan de gestelde solvabiliteitsvereisten. Incidenteel kampte een instelling met een kapitaalonderschijding, deze werden veelal terstond gerepareerd.
- In 2018 heeft DNB in haar toezicht nadrukkelijk aandacht besteed aan het verandervermogen en de toekomstgerichtheid van financiële instellingen (een uitgebreidere toelichting leest u in paragraaf 2.3.1.). Financiële instellingen blijken steeds meer doordrongen van de relevantie van toekomstgerichtheid.

KPI: Het toezicht bevordert het vertrouwen in de Nederlandse financiële sector.

- Het publieke vertrouwen in de Nederlandse financiële sector heeft zich in 2018 gestabiliseerd. Het vertrouwen in banken ligt op eenzelfde niveau als vorig jaar. Bij pensioenfondsen en verzekeraars was sprake van een lichte stijging. Wel ligt het institutionele vertrouwen nog altijd onder het precisisniveau. Hierbij is het vertrouwen in pensioenfondsen structureel lager dan dat van banken en verzekeraars.
- De (bancaire) sector heeft haar integriteitsbeheersing onvoldoende op orde. DNB heeft de betreffende instellingen door middel van streng toezicht, inclusief handhaving, aangespoord tot herstel en verbetering teneinde overtredingen tot een minimum te beperken. Met de inwerkingtreding van de vernieuwde Wwft per 25 juli 2018 (en de nieuwe Wtt per 1 januari 2019) heeft DNB hiervoor een ruimer wettelijk handhavingsinstrumentarium.
- Uit toezichtonderzoeken is gebleken dat instellingen blijvende aandacht hebben voor cyber- en informatiebeveiligingsrisico's en deze beter beheersen. Waar nodig n.a.v. de toezichtonderzoeken zijn individuele verbeterplannen opgesteld.

KPI: Vertrouwen in het toezicht draagt bij aan een sterke positie van DNB in de Nederlandse financiële sector.

- Een meting van de reputatie van DNB door een externe partij laat zien dat de reputatie zich in vergelijking met andere relevante partijen op een hoger niveau bevindt.
- Uit de stakeholderanalyse is gebleken dat stakeholders overwegend een positief oordeel geven over het toezicht van DNB. Vrijwel alle stakeholders geven aan dat DNB en haar medewerkers professioneel, zorgvuldig en betrouwbaar zijn.

KPI: Het toezicht behoort internationaal tot de best practice.

- DNB is een sterke speler in het SSM. In 2018 heeft DNB een aantal onderwerpen, waaronder klimaatrisico's en IT/Cyber-risico's, hoog op de SSM agenda weten te krijgen. Daarnaast heeft DNB onder meer geparticipeerd in diverse (*cross-border*) *on-site campaigns* en zijn meerdere DNB'ers gedetacheerd (geweest) bij de ECB.
- DNB is er in geslaagd om best practices uit haar toezicht goed onder de aandacht te brengen in het SSM. DNB heeft bijvoorbeeld een leidende rol gespeeld in de ontwikkeling van de risk by risk benadering van het Supervisory Review and Evaluation Process.
- Uit de peer review rapporten van EBA en EIOPA komt een positief beeld van het toezicht van DNB naar voren. DNB is goed vertegenwoordigd in relevante besluitvormende gremia binnen EIOPA (Policy Steering Committee, Supervisory Steering Committee, Management Board en Board of Supervisors) en op technisch niveau actief in projectgroepen, task forces en committees. Op deze wijze is DNB in staat om kennis te delen met Europese collega's maar ook om strategisch te sturen op voor DNB relevante onderwerpen.
- DNB heeft als één van de eerste centrale banken/ toezichthouders een klimaatstresstest uitgevoerd, in kaart gebracht hoe klimaatrisico's beter te integreren in haar toezichtaanpak, een analyse uitgevoerd naar andere duurzaamheidsrisico's en de dialoog met de sector over duurzaamheid structureel ingericht middels het platform voor duurzame financiering. Directielid Frank Elderson is voorzitter van het NGFS, dat zich richt op internationale samenwerking op het gebied van klimaatrisico's en duurzame financiering. DNB is actief in verschillende werkstromen. In het Gedrag en Cultuur Toezicht neemt het verandervermogen van instellingen een belangrijke plek in.

Toezichtactiviteiten

KPI: DNB ziet erop toe dat instellingen financieel weerbaar zijn.

- In 2018 heeft DNB zes onderzoeken uitgevoerd naar interne modellen in het kader van het *Targetted Review of Internal Models* project van het SSM. Ook bij LSI banken heeft DNB modellen beoordeeld.
- DNB heeft, als onderdeel van het SSM, een bankenstresstest uitgevoerd bij S1's.
- DNB heeft de weerbaarheid van verzekeraars tegen de gevolgen van renteontwikkelingen beoordeeld aan de hand van de modellen van desbetreffende verzekeraars, of hun kapitaalbeleid in lijn is met de good practice en de input van verzekeraars voor EIOPA-stresstest. Uit deze stresstest is gebleken dat levensverzekeraars gevoelig zijn voor een scenario met langdurig lage rente. DNB heeft extra aandacht voor verzekeraars met langlopende verplichtingen.
- DNB heeft de toereikendheid van de (voor verzekeraars belangrijke balanspost) voorzieningen beoordeeld op basis van de verkregen toezichtinformatie (zoals Verzekeringsstaten en ORSA's). In algemene zin is de uitkomst teruggekoppeld aan de verzekeraars en waar nodig zijn over specifieke issues en/of aanpassingen gesproken met desbetreffende verzekeraars.
- Hoewel in 2018 geen akkoord is bereikt over een nieuw pensioencontract, heeft DNB onder meer het verandervermogen van pensioenfondsen onderzocht. Tevens heeft DNB gekeken of de fondsen voldoende voorbereidingen treffen om tijdig aanpassingen te kunnen doorvoeren bij een akkoord. De voorbereiding op een nieuw, nog niet uitgekristalliseerd, pensioencontract blijft een aandachtspunt voor DNB.
- Uit de reguliere probleemdosierapportages blijkt dat het te bereiken effect voor een groot aantal dossiers behaald is. Voor ieder probleem- of interventiedossier is een duidelijke strategie opgesteld.

KPI: DNB beoordeelt de toekomstgerichtheid en duurzaamheid van het bedrijfsmodel en de strategie van instellingen.

- In 2018 heeft DNB meer dan 30 on-site onderzoeken geleid bij SIs en LSIs. (De uitkomsten van deze onderzoeken zijn gedeeltelijk met de desbetreffende banken).
- DNB heeft in haar toezicht de nadruk gelegd op het aanpassingsvermogen van instellingen om de toekomstbestendigheid en duurzaamheid van hun bedrijfsmodel te waarborgen door gericht onderzoeken naar bijvoorbeeld *InsurTech*, de *Net Capital Generation* bij verzekeraars en de toekomstvisie en strategie van pensioenfondsen. DNB de gevolgen van een meer open banken sector voor het prudentiële en integriteitstoezicht onderzocht en geconcludeerd dat banken ook in een open sector verantwoordelijk blijven voor hun dienstverlening, ook bij uitbesteding of samenwerking met derde partijen.
- DNB heeft bij diverse type instellingen zes onderzoeken uitgevoerd waarbij een breed spectrum van veranderaspecten, zoals de betrokkenheid van de top van de organisatie bij de verandering, zijn onderzocht c.q. de voortgang van veranderingen binnen instellingen zijn gemonitord.
- DNB heeft in haar toezicht op diverse manieren aandacht besteed aan klimaatrisico's. Zo stond bij het toezicht op pensioenfondsen duurzaam beleggen centraal. Daarnaast heeft DNB een strategie bepaald voor een integrale en consistente aanpak van klimaatrisico's en het verankeren van de beheersing van klimaatrisico's in het dagelijks toezicht. In 2019 zal deze strategie geïmplementeerd worden.

KPI: DNB bevordert een solide, integere en verantwoorde bedrijfsvoering bij instellingen.

- DNB heeft zich nadrukkelijk ingezet om de sector effectief te laten functioneren in haar rol als poortwachter op het gebied van het voorkomen van financieel-economische criminaliteit. DNB vraagt al langere tijd aandacht voor de inadequate invulling van deze rol door financiële instellingen. Niet alle financiële instellingen hebben dit uit zichzelf structureel verbeterd. Mede door de inzet van formele toezichtmaatregelen door DNB zijn reeds onderzochte instellingen inmiddels wel met uitgebreide herstelprogramma's gestart. DNB heeft instellingen daarnaast expliciet gewezen op nieuwe wetgeving (Wwft en Wtt) en onderzocht in hoeverre instellingen hierop zijn voorbereid. In 2018 heeft DNB zes rondetafels georganiseerd om de sector aan te sporen – onderling en samenwerking met publieke partijen – in de strijd tegen witwassen en terrorismefinanciering te komen tot een effectievere aanpak van de preventie, opsporing en mitigatie van criminele geldstromen. In het toezicht op verzekeraars is daarnaast onderzoek gedaan naar bijvoorbeeld de invulling van de compliance functie en de beheersing van het risico op belangenverstreming en corruptie door zorgverzekeraars. Hieruit is gebleken dat zorgverzekeraars goede stappen hebben genomen in de beheersing van dit risico.
- Ten behoeve van de cyberweerbaarheid van onder toezicht staande instellingen heeft DNB diverse cross-sectorale onderzoeken uitgevoerd naar onder meer informatiebeveiliging, uitbesteding, datakwaliteit en doorlopen toezicht op transitie van zowel instellingen als systemen.
- Het proces voor het aanvragen van een vergunning door nieuwe marktpartijen is effectiever en efficiënter ingericht het onderbrengen van nagenoeg alle processen voor markttoetreding en toetsing van betrouwbaarheid en geschiktheid in het Digitaal Loket Toezicht. In afwachting van de implementatie van PSD2 in Nederland heeft DNB daarnaast potentiële toetreders de mogelijkheid geboden om alvast een concept van hun vergunningaanvraag onder PSD2 in te dienen.

KPI: De toezichtaanpak van DNB draagt bij aan de versterking van het toezicht.

- Technologische vernieuwing en digitalisering wordt steeds meer geïncorporeerd in de toezichtaanpak, bijvoorbeeld door het aangaan van samenwerking met het iCOV, het toepassen van *process mining* technieken in onderzoeken bij verzekeraars en in de analyse van auditrapporten van trustkantoren. Via datagedreven toezicht worden de risicoprofielen van financiële instellingen verfijnd door verbetering van de kwaliteit van haar uitvragen en door gebruik van een aangepast risicomodel bij de waardering. DNB heeft een visie opgeleverd om haar digitale ambitie als toezichthouder de komende jaren te concretiseren. In 2019 zal dit nader worden uitgevoerd.
- DNB heeft de sector uitgebreid geïnformeerd over aankomende wijzigingen in de wet- en regelgeving, zoals bijvoorbeeld de implementatie van IORP II, de vernieuwde Wwft en de nieuwe Wtt, en er op gestuurd dat financiële instellingen zich tijdig voorbereiden op deze wijzigingen. Uit onderzoek naar de implementatie van de herziene Wwft in de bedrijfsvoering van instellingen blijkt dat instellingen de wetswijzigingen over het algemeen tijdig hebben geïmplementeerd.
- Er vindt een adequate toepassing plaats van het SSM-manual, de RAS-methodologie. Een evaluatie van de FocusI-methodiek is gaande. In 2019 wordt gestart met het actualiseren van de FocusI-methodiek, waarbij data-gedreven benaderingen een belangrijke plek zullen hebben.
- Via de macro-micro koppeling wordt effectief follow-up gegeven aan de aanbevelingen uit het Overzicht Financiële Stabiliteit. Toezicht levert input aan het macroregister en betreft de hierin genoemde risico's, zoals langdurig lage rente en klimaatrisico, in haar toezicht. Daarnaast wordt binnen de toezichtorganisatie het micro- en sectorregister bijgehouden. De informatiebeveiliging binnen DNB voldoet aan het COBIT 3 niveau en waar relevant aan het COBIT 4 niveau.
- Doorgaans stellen medewerkers van DNB in overleg met hun manager resultaatafspraken op, die aansluiten bij de strategische doelen van de organisatie. Binnen het toezicht is er specifiek aandacht voor de duurzame inzetbaarheid van medewerkers, training, mobiliteit en roulatie.

Toezichtcapaciteit (input)

KPI: De kosten voor het toezicht worden effectief beheerst.

- De kosten voor het toezicht zijn in 2018 met een onderschrijding van 0,2 miljoen binnen het vastgestelde kostenkader van 157,3 miljoen gebleven.

2.5 Risicobeheersing

DNB heeft in de begroting over 2018 vier belangrijke operationele risico's geïdentificeerd voor het goed kunnen uitvoeren van haar toezichttaken.

- Aantrekken en behouden van uitstekende medewerkers. Het risico dat DNB niet de juiste medewerkers op de juiste positie kan aantrekken of behouden.

Via gericht arbeidsmarktbeleid heeft DNB veel aandacht besteed aan het aantrekken en behouden van uitstekende medewerkers. DNB constateert dat het in sommige sectoren lastig is om seniormedewerkersfuncties in toezicht in te vullen: vacatures staan lang open en/of worden op junior niveau ingevuld. Daarnaast is er door een toegenomen uitstroom een daling in het aantal ervaringsjaren bij DNB. In 2018 vertrokken ook relatief veel technische specialisten bij specifieke divisies, wat daar voor capaciteitsproblemen zorgt.

- Aansluiting vinden bij technologische ontwikkelingen. Het risico dat DNB onvoldoende in staat is om risico's en kansen die samenhangen met technologische vernieuwingen bij instellingen te mitigeren en te herkennen, of technologische innovaties onvoldoende benut in haar toezichtaanpak.

Zoals beschreven in paragraaf 2.3.1. van deze verantwoording heeft DNB in 2018 ingezet op het ruimte bieden aan kansen voor technologische vernieuwing en het inzetten op betere beheersing van daarmee samenhangende risico's. Daarnaast richtte DNB zich op het incorporeren van technologische vernieuwing in haar toezichtaanpak. DNB is afgelopen jaar een traject gestart om haar digitale ambitie als toezichthouder voor de aankomende jaren te concretiseren. Dit heeft onder andere geleid tot het aanstellen van een Chief Innovation Officer Toezicht, verantwoordelijk voor regievoering over de digitaliseringsagenda van DNB. De nadere planning en uitvoering van deze ambitie zal in 2019 voort worden gezet.

- Zorgvuldig omgaan met informatie. Het risico dat beschikbare data onvoldoende wordt gebruikt of niet voldoende beveiligd, betrouwbaar of beschikbaar is.

Het afgelopen jaar heeft DNB het niveau van informatiebeveiliging verder verhoogd. Met name door de steeds geavanceerder wordende cyber dreigingen is continue aandacht voor het onderwerp nodig. DNB legt zichzelf de zelfde normen op als door de toezichthouders aan de instellingen worden opgelegd.

- Effectief toezicht in Europees verband. Het risico dat de werkprocessen en samenwerking met het SSM nog niet voldoende op elkaar aansluiten, waardoor het toezicht op de Nederlandse banken minder effectief is.

DNB heeft in 2018 ingezet op verdere harmonisatie binnen het SSM. Door een actieve bijdrage te leveren in de Supervisory Board. Maar bijvoorbeeld ook door middel van strategische detacheringen bij het SSM, uitwisseling van toezichthouders met andere NCA's en door deelname aan projecten, drafting teams en andere werkgroepen. In het kader van de verdere harmonisatie van het on-site toezicht, hebben (teams van) DNB'ers onderzoeken uitgevoerd in Duitsland, Frankrijk en Spanje.

3 Resolutie en depositogarantiestelsel (DGS)

3.1 Inleiding

DNB draagt als nationale resolutie-autoriteit (NRA) en uitvoerder van het depositogarantiestelsel (DGS) bij aan het voorbereiden op en, indien nodig, uitvoeren van de ordentelijke afwikkeling van banken en verzekeraars.

In 2018 heeft DNB nieuwe stappen gezet in het vergroten van afwikkelbaarheid. Vanuit de NRA-taak heeft dit onder andere vorm gekregen in het vaststellen van nieuwe resolutieplannen – vrijwel de volledige sector is inmiddels in kaart gebracht. Daarnaast is het resolutie-instrumentarium verder uitgewerkt, bijvoorbeeld door de afronding van

de oprichting van een overbruggingsstichting en het uitwerken van instellingsspecifieke 'bail-in playbooks'. Vanuit de DGS-taak is onder andere bijgedragen aan afwikkelbaarheid door het uitkeringsstelsel van DNB aan te sluiten op de standaard van het individueel klantbeeld (IKB) – hiermee wordt een uitkeringstermijn van 7 werkdagen mogelijk – en het aangaan van aanvullende bilaterale overeenkomsten met drie buitenlandse DGS'en. Parallel heeft DNB zich voorbereid op de nieuwe resolutietaak voor verzekeraars die 1 januari 2019 in werking is getreden.

Op enkele fronten zijn de resultaten achtergebleven bij de doelstellingen voor 2018. Dat betreft

35

Tabel 13 Gerealiseerde kosten Resolutie en DGS

EUR miljoen

	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Verschil R-18-B18
Resolutie en DGS						
Resolutie banken	-	-	-	6,0	6,7	-0,7
Resolutie verzekeraars	-	-	-	1,2	1,8	-0,6
Resolutie totaal	3,7	4,6	5,3	7,3	8,5	-1,2
Depositogarantiestelsel (NL)	-	-	8,1	10,1	10,4	-0,3
DGS Caribisch Nederland	-	-	0,8	0,2	0,2	-0,0
Dgs totaal	-	-	8,9	10,3	10,6	-0,3
Totaal kosten	3,7	4,6	14,2	17,5	19,1	-1,6
Opbrengst verkoop panden	-	-	-0,9	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	3,7	4,6	13,3	17,5	19,1	-1,6

bijvoorbeeld de nadere concretisering van MREL vereisten in besluiten voor SRB banken (interne MREL en kwaliteit van MREL). De uitwerking van het bail-in instrument blijkt in de praktijk bijzonder complex, waarvoor aanvullende investering nodig is in de beschikbaarheid en kwaliteit van data. Een volwaardige op resolutie gerichte crisissimulatie heeft niet plaatsgevonden gegeven prioriteitsstelling, wel is voor het eerste een operationele stress-test van het DGS uitgevoerd.

De beoogde resultaten zoals vermeld in de ZBO-begroting 2018 zijn nader omschreven in paragraaf 3.4 en tabel 20 aan het slot van dit hoofdstuk. Voor de operationele risicobeheersing wordt verwezen naar paragraaf 3.6.

3.2 Gerealiseerde kosten Resolutie en DGS

De gerealiseerde kosten voor de taken Resolutie en DGS in 2018 zijn EUR 17,5 mln. In de navolgende paragrafen wordt ingegaan op de kosten per deeltaak.

3.2.1 Gerealiseerde kosten Resolutie

De gerealiseerde kosten voor de resolutietaak (banken en verzekeraars) in 2018 zijn EUR 7,3 mln (begroot was EUR 8,5 mln). Dit komt neer op een onderschrijding van EUR 1,2 mln. Hieronder wordt per subtaak een toelichting gegeven voor de onderschrijding.

Toelichting tabel 14

De onderschrijding van de begroting met EUR 0,7 mln wordt hoofdzakelijk veroorzaakt doordat er in 2018 geen gebruik is gemaakt van het inhuurbudget. Dit hangt mede samen met het grondwerk dat op complexe vraagstukken als bail-in en het overdrachtsinstrument moet worden verricht, alvorens (eventueel) specialistisch extern advies hiertoe in te huren. In 2019 zal dergelijke externe expertise wel worden aangesproken. Verder is de doorbelasting van de IT-kosten voor het SRM door de SRB uitgebleven. Dit verklaart de kleine onderschrijding bij de overige beheerskosten. De kleine onderschrijding bij de personeelskosten is het gevolg van de relatieve inschaling van medewerkers bij de "jonge" divisie resolutie. In 2018 was daarbij de bezetting gelijk aan de formatie.

Toelichting tabel 15

In 2018 heeft DNB EUR 1,2 mln aanloopkosten gemaakt ten behoeve van de taak resolutie verzekeraars, die per 1 januari 2019 formeel in werking is getreden. Het gebudgetteerde lumpsumbedrag was EUR 1,8 mln. De realisatie van personeelskosten, evenals de toegerekende kosten, zijn gebaseerd op een gemiddelde bezetting van 5 fte.

Tabel 14 Gerealiseerde kosten Resolutie banken naar kostensoort

EUR miljoen

Kostenverdeling Resolutie Banken	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Verschil R-18-B18
Directe kosten Resolutie Banken						
Personeelskosten	1,8	2,5	2,6	3,0	3,2	-0,2
Externe inhuur	0,3	0,1	0,0	-	0,5	-0,5
Afschrijvingskosten	-	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Juridische adviezen	0,4	0,4	0,5	0,6	0,5	0,1
Overige beheerskosten	0,2	0,2	0,2	0,1	0,3	-0,1
Totaal directe kosten Resolutie Banken	2,7	3,2	3,3	3,8	4,4	-0,6
Toegerekende kosten Resolutie Banken						
Ict (oa projecturen, pc's en software)	0,2	0,2	0,4	0,6	0,6	0,0
Facilitaire diensten (oa huisvesting en werkplekken)	0,3	0,3	0,4	0,5	0,6	-0,1
Overige ondersteuning (oa communicatie, HR, informatiedienst, besturing)	0,5	0,9	1,1	1,1	1,1	0,0
Totaal toegerekende kosten	1,0	1,5	2,0	2,2	2,3	-0,1
Totaal kosten	3,7	4,6	5,3	6,0	6,7	-0,7
Opbrengst verkoop panden	-	-	-0,3	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	3,7	4,6	4,9	6,0	6,7	-0,7

Tabel 15 Gerealiseerde kosten Resolutie verzekeraars naar kostensoort

EUR miljoen

Kostenverdeling Resolutie Verzekeraars	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Verschil R-18-B18
Directe kosten Resolutie Verzekeraars						
Personeelskosten				0,6		0,6
Externe inhuur						
Afschrijvingskosten						
Juridische adviezen				0,1		0,1
Overige beheerskosten				0,0	1,8	-1,8
Totaal directe kosten Resolutie Verzekeraars				0,8	1,8	-1,0
Toegerekende kosten Resolutie Verzekeraars						
Ict (oa projecturen, pc's en software)				0,1		0,1
Facilitaire diensten (oa huisvesting en werkplekken)				0,1		0,1
Overige ondersteuning (oa communicatie, HR, informatiedienst, besturing)				0,2		0,2
Totaal toegerekende kosten				0,5		0,5
Totaal kosten	0,0	0,0	0,0	1,2	1,8	-0,6
Opbrengst verkoop panden						
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden				1,2	1,8	-0,6

3.2.2 Gerealiseerde kosten DGS

De gerealiseerde kosten voor de taak DGS NL in 2019 zijn EUR 10,1 mln. Dit is EUR 0,2 mln lager dan begroot (EUR 10,3 mln).

Tabel 16 Gerealiseerde kosten DGS NL naar kostensoort

EUR miljoen

Kostenverdeling DGS NL	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Vershil R-18-B18
Directe kosten DGS NL						
Personeelskosten	-	-	0,8	0,8	1,0	-0,3
Externe inhuur	-	-	0,4	0,4	0,5	-0,2
Afschrijvingskosten	-	-	0,7	2,0	2,1	-0,2
Juridische adviezen	-	-	0,1	-	0,1	-0,1
Juridische adviezen	-	-	0,3	0,2	0,3	0,0
Totaal directe kosten DGS NL	-	-	2,2	3,3	4,1	-0,8
Toegerekende kosten DGS NL						
Ict (oa projecturen, pc's en software)	-	-	5,1	6,2	5,7	0,5
Facilitaire diensten (oa huisvesting en werkplekken)	-	-	0,3	0,2	0,2	0,1
Overige ondersteuning (oa communicatie, Hr, informatiedienst, besturing)	-	-	0,5	0,3	0,3	0,0
Totaal toegerekende kosten	-	-	5,9	6,8	6,2	0,6
Totaal kosten	-	-	8,1	10,1	10,3	-0,2
Opbrengst verkoop panden	-	-	-0,5	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	-	-	7,5	10,1	10,3	-0,2

Tabel 17 Gerealiseerde kosten DGS Caribisch Nederland naar kostensoort

EUR miljoen

Kostenverdeling DGS Caribisch Nederland	Realisatie 2015	Realisatie 2016	Realisatie 2017	Realisatie 2018	Budget 2018	Vershil R-18-B18
Directe kosten DGS CN						
Personeelskosten	-	-	0,1	0,1	-	0,1
Externe inhuur	-	-	0,0	0,0	-	0,0
Afschrijvingskosten	-	-	0,0	-	-	0,0
Juridische adviezen	-	-	0,0	-	-	0,0
Juridische adviezen	-	-	0,0	0,0	0,2	-0,2
Totaal directe kosten DGS CN	-	-	0,1	0,1	0,2	-0,1
Toegerekende kosten DGS CN						
Ict (oa projecturen, pc's en software)	-	-	0,6	0,1	-	0,1
Facilitaire diensten (oa huisvesting en werkplekken)	-	-	0,0	0,0	-	0,0
Overige ondersteuning (oa communicatie, Hr, informatiedienst, besturing)	-	-	0,1	0,0	-	0,0
Totaal toegerekende kosten	-	-	0,6	0,1	0,0	0,1
Totaal kosten	-	-	0,8	0,2	0,2	0,0
Opbrengst verkoop panden	-	-	-0,1	-	-	-
Totaal kosten inclusief verkoop opbrengst panden	-	-	0,7	0,2	0,2	-0,0

Toelichting tabel 16

De onderschrijving bij de personeelskosten wordt deels veroorzaakt doordat een deel van de capaciteit is ingezet voor DGS CN, zie tabel 17 hieronder. In de begroting voor 2019 is de formatie voor de DGS NL taak teruggebracht van 7 naar 6,5 fte.

Toelichting tabel 17

De gerealiseerde kosten voor het DGS Caribisch Nederland zijn EUR 0,2 mln.

Uitvoeringskosten Coulancregeling in 2018

De beperkte uitvoeringskosten uit hoofde van de Coulancregeling bedragen EUR 4.675. Deze kosten zijn door de Staat gefinancierd.

3.3 Financiering

De financiering van de resolutietaak vindt plaats op basis van een door de minister van Financiën vastgestelde heffingssystematiek, zoals vastgelegd in de Wet bekostiging financiering toezicht (Wbft). De resolutiekosten voor banken en de betreffende beleggingsondernemingen zijn in 2018 op basis van bijlage 4 van de Wbft in rekening gebracht. De ontvangsten afkomstig van de instellingen bestaan uit een jaarlijkse heffing. De heffingsopbrengst in 2018 kwam overeen met de begroting van EUR 6,7 mln. Het verschil zal met de betreffende instellingen verrekend worden in 2019.

In 2018 heeft DNB voorbereidingskosten gemaakt voor de nieuwe taak resolutie verzekeraars die per 1 januari 2019 in werking is getreden. Deze kosten zullen in 2019 samen met de begrote uitvoeringskosten resolutie verzekeraars 2019 in rekening gebracht worden aan de verzekeraars.

De financiering van het DGS vindt plaats op basis van een in de Wbft vastgestelde heffingssystematiek. De kosten voor het DGS zijn in 2018 op basis van bijlage 3 van de Wbft in rekening gebracht. De ontvangsten afkomstig van de instellingen bestaan uit een jaarlijkse heffing. De heffingsopbrengst in 2018 kwam overeen met de begroting van EUR 10,3 mln⁹. Het verschil zal met de betreffende instellingen verrekend worden in 2019.

De uitvoeringskosten van DGS CN (EUR 0,2 mln) en de coulancregeling (EUR 4.675) zijn gefinancierd door de Staat.

⁹ Overigens wordt de wettelijke grondslag naar verwachting binnenkort gewijzigd, waarbij de heffing gebaseerd wordt op de gegarandeerde deposito's van de betreffende bank.

Tabel 18 Exploitatieresultaat Resolutie en DGS uitvoeringskosten 2018

EUR miljoen

	Gerealiseerde kosten	Opbrengsten uit heffingen	Te verrekenen met sector	Te verrekenen met overheid
Resolutie Banken	6,0	6,7	-0,7	-
Resolutie Verzekeraars	1,2	-	1,2	-
DGS	10,1	10,3	-0,2	-
DGS Caribisch Nederland*	0,2	0,2		-0,0
Subtotaal	17,5	17,2	0,4	-0,0
DGS coulanceregeling*	0,0	-	-	0,0
Totaal	17,5	17,2	0,4	-0,0

* Is volledig gefinancierd door de overheid

3.4 Bereikte resultaten

3.4.1 Bereikte resultaten Resolutie

Ten aanzien van de resolutietaak richtte DNB zich in 2018 vooral op de volgende zeven doelstellingen, zoals vastgesteld in de ZBO-begroting 2018:

- Ontwerpen en vaststellen van resolutieplannen voor alle banken die onder de directe verantwoordelijkheid van DNB vallen en voor resolutie in aanmerking komen;
- Verdere operationalisering van de resolutie instrumenten, met nadruk op bail-in en verkoop van onderneming;

- Ondersteuning en implementatie van de wetsherziening BRRD;
- Beleidsontwikkeling op nationaal, Europees en mondiaal (FSB) niveau met als speerpunten (interne) MREL, liquiditeit in resolutie en de algemeen belangtest;
- Inzetten op solide MREL-vereisten voor alle Europese grootbanken;
- Ontwikkeling en ontsluiting van resolutiedata;
- Voorbereiding op de toekomstige resolutietaak voor verzekeraars en CCP's.

Deze doelstellingen zijn door DNB gerealiseerd aan de hand van de activiteiten zoals hierna verder uiteengezet.

Resolutieplanning

Binnen de internal resolution teams (IRT's) van de SRB heeft DNB in 2018 haar bijdrage geleverd aan de volgende fase resolutieplannen voor de Nederlandse banken die onder de directe bevoegdheid van de SRB vallen (SRB banken). Conform planning is voor vijf van de zeven banken een nieuw resolutieplan opgesteld. Voor vier banken heeft de SRB een geconsolideerde MREL-eis vastgesteld, welke door DNB aan de betreffende banken is gecommuniceerd.

Voor de SRB banken is bail-in de voorkeursstrategie. De concrete uitvoering van deze strategie komt grotendeels toe aan DNB. Daartoe is in 2018 het bail-in mechanisme verder ontwikkeld en zijn stappen gezet ten aanzien van de concrete operationalisering. Omdat het hierbij essentieel is dat de banken allereerst daadwerkelijk en effectief de geconstateerde verliezen kunnen absorberen, heeft DNB – samen met de SRB – richtlijnen opgesteld. Op basis hiervan zijn de

betreffende grootbanken in overleg met DNB instellings specifieke 'bail-in playbooks' gaan ontwikkelen. Iedere bank heeft daarbij zijn eigen specifieke aandachtspunten. De focus lag met name op de eerste stap in het proces van verliesabsorptie door reguliere instrumenten (aandelenkapitaal, reserve en relevante kapitaalinstrumenten).

Voor wat betreft banken die onder de directe verantwoordelijkheid van DNB vallen (DNB banken), zijn aanvullend 2 resolutieplannen opgesteld voor instellingen waarvoor resolutie de voorkeursstrategie is en 15 resolutieplannen opgesteld voor instellingen waarvoor faillissement de voorkeursstrategie is. Daarnaast is voor 2 instellingen de voorlopige voorkeursstrategie vastgesteld. Aanvullend zijn de kaders verrijkt voor de toepassing van de algemeen belangtest en van vereenvoudigde verplichtingen in resolutieplanning op DNB banken. Waar de algemeen belangtest formeel wordt toegepast in resolutiebesluiten

Tabel 19 Stand van zaken resolutieplanning

EUR miljoen

Type instelling	Aantal banken*		
	Voorkeursstrategie bepaald	Voorkeursstrategie uitgewerkt (t/m 2018)	Resolutieplan opgesteld (t/m 2018)
Significante banken onder directe bevoegdheid SRB	Resolutie	7	7
Banken onder directe verantwoordelijkheid DNB	Resolutie	3	3
	Failissement	17	17
Totaal		29	27

* In totaal vallen 31 Nederlandse banken onder de BRRD.

over een falende bank, informeert deze ex ante de beleidskeuze van DNB in het plannen voor afwikkeling in faillissement dan wel resolutie.

Inclusief de resolutieplanning in de voorafgaande jaren is in 2018 nagenoeg 100% van de sector (29 van de 31 banken die onder de BRRD vallen) in scope gebracht (zie tabel 19). Dat neemt niet weg dat op een aantal fronten de voortgang is achtergebleven bij de doelstellingen voor 2018. Zo is voor de SRB-banken de voorziene stap naar de vaststelling van MREL vereisten op solo niveau en binnen bankgroepen (interne MREL) nog niet gemaakt. Ook is geen nadere invulling gegeven aan de kwaliteit (mate van achterstelling) in formele, instellingspecifieke MREL-besluiten in 2018. Dit hing mede samen met de doorlopende onderhandelingen over BRRD-2 en de doorlooptijd voor de vaststelling van SRB beleid. Voorts zijn de beoordelingskaders voor de algemeenbelang test en de aanpak van materiële belemmeringen voor afwikkelbaarheid nog niet uitgekristalliseerd op SRM niveau. De complexiteit van het wettelijk kader en het Europese krachtenveld zijn hier mede debet aan. De onzekerheid over deze Europese normenkaders is ook van invloed op de doorlooptijd van resolutieplanning voor DNB banken. Tot slot heeft DNB geïnvesteerd in het thema "liquiditeit in en na resolutie" in de resolutieplanning en de vormgeving van mogelijke beleidsinstrumenten. Dit vraagstuk is mede afhankelijk van de lopende (politieke) agenda over vervolmaking van de bankenunie.

Operationalisering resolutie-instrumenten

Het soepel kunnen uitvoeren van een resolutiecasus vergt het operationaliseren van resolutie-instrumenten. Om het instrument van verkoop van onderneming effectief en tijdig toe te kunnen passen is in 2018 is een operationeel draaiboek opgesteld en is het juridisch kader voor de vormgeving van het verkoopproces vastgesteld. Het gaat hierbij zowel om een verkoop door middel van overdracht van aandelen of een pakket van activa en passiva. De operationele vertaalslag naar de resolutieplanning voor instellingen met deze voorkeursstrategie wordt in 2019 opgepakt.

Tegelijkertijd met de ontwikkeling van de bovengenoemde 'bail-in playbooks' heeft DNB samen met de SRB gewerkt aan het opstellen van een meer generiek nationaal handboek voor de toepassing van het bail-in mechanisme in Nederland. Uit deze uitwerking blijkt dat de praktijk op een aantal punten niet goed aansluit op de bestaande wettelijke regelingen. Naast de SRB, DNB en de betreffende banken zijn bij een eventuele uitvoering van een bail-in ook andere partijen betrokken. In dat kader heeft DNB in 2018 als eerste stap een overlegcyclus met de AFM, Euronext en Euroclear opgezet. Duidelijk is dat ook hier mogelijke aanpassingen nodig zijn in de desbetreffende wettelijke regelingen. DNB zal het komend jaar hierover nader met het ministerie van financiën in overleg treden. Al met al blijkt de uitwerking van het bail-in instrument op het niveau van zowel de desbetreffende banken als DNB bijzonder complex. Daarbij zijn investeringen nodig in de *real time* beschikbaarheid en kwaliteit van bank data. Dit is dan ook een speerpunt in de resolutieplanning voor SRB banken in 2019.

In 2018 is de oprichting van een overbruggingsstichting afgerond als onderdeel van de inrichting van het brugbankinstrument. In Nederland wordt dit instrument vormgegeven door een overbruggingsstichting die de aandelen kan aanhouden in één of meerdere overbruggingsondernemingen en/of entiteiten voor activa- en passivabeheer.

In 2017 heeft het SRM te maken gekregen met de eerste crisisgevallen wat onder andere lessen heeft opgeleverd ten aanzien van de inrichting van effectieve procedures rondom de toepassing van het kader. DNB heeft deze lessen ook intern doorgevoerd via de verdere uitbouw van het crisismanagementraamwerk. Zo is in samenwerking met de toezichttaak in 2018 een checklist van acties opgesteld aangaande de fases voorafgaand aan resolutie. Daarnaast zijn een aantal *dry runs* uitgevoerd van enkele hypothetische gevallen. Niettemin heeft een volwaardige op resolutie gerichte crisissimulatie niet plaatsgevonden, gegeven de nodige prioriteitsstelling en het belang om goed aan te sluiten bij het crisismanagement op SRM niveau. Voor 2019 is een crisisoefening op zowel SRM als DNB niveau voorzien. Overigens vindt de verdere ontwikkeling van het interne crisismanagementraamwerk voor banken plaats in synergie met de resolutietaak voor verzekeraars en het DGS.

Wetgevingstrajecten

DNB heeft nauw samengewerkt met het Ministerie van Financiën en ondersteuning verleend met betrekking tot de Europese onderhandelingen over BRRD-2. Deze Europese onderhandelingen hebben geresulteerd in een voorlopig politiek akkoord dat

duidelijke achterstellingseisen bevat voor MREL en daarmee de afwikkelbaarheid van de Europese bankensector verder zal kunnen versterken.

De crediteurenhiërarchie in de faillissementswet is aangepast, waarbij voor banken een nieuwe laag is toegevoegd (de zogenaamde 'senior non preferred'). Deze maakt het mogelijk dat banken op een overzichtelijkere en eenvoudiger wijze aan achterstellingsvereisten kunnen voldoen. DNB heeft het Ministerie van Financiën ondersteund bij de benodigde aanpassingen. Inmiddels zijn de eerste instrumenten onder dit aangepaste regime uitgegeven.

Beleidskaders voor resolutie en inzet in het SRM

Conform de inzet van DNB heeft de SRB bij de vaststelling van het MREL-beleid voor 2018 meer nadruk gelegd op de opbouw van een geloofwaardige, bail-inbare laag. Hiertoe heeft DNB actief deelgenomen in de SRM MREL taskforce. Het beleid wordt toegepast op de MREL besluiten in 2019 en bevat duidelijke eisen (bijvoorbeeld op het gebied van achterstelling en internal MREL) voor een grotere groep banken, zodat de afwikkelbaarheid van banken binnen het SRM wordt bevorderd. Wel blijven verdere stappen nodig om het beleid te vervolmaken, op basis van diepte analyses over mogelijk noodzakelijke uitzonderingen van instrumenten bij bail-in en de achterstellingsvereisten conform BRRD-2. Op de andere, relevante beleidsmatige terreinen van de SRB heeft DNB vooral geïnvesteerd in de guidance voor het bail-in instrument en waarderingstechnieken. De interne guidance producten van de SRB zullen in het voorjaar van

2019 worden vertaald in een integrale, publieke versie van het resolution planning manual.

Wat betreft liquiditeitsverstrekking aan banken in resolutie is een DNB-brede positionering opgesteld, die als basis dient voor positiebepaling in internationale gremia. In het Eurosysteem en de SRB is deze positie actief uitgedragen in discussies over de eventuele inrichting van een publieke achtervang voor liquiditeitsverstrekking aan banken waarop resolutie wordt toegepast. DNB heeft daarnaast geadviseerd over de Nederlandse inbreng in Europese onderhandelingen over de backstop voor het Single Resolution Fund.

In SRM-verband is eind 2018 de samenwerkings-overeenkomst tussen de SRB en NRA's herzien. DNB heeft een brugfunctie vervuld in de totstandkoming van deze herziening die meer duidelijkheid schept over de rolverdeling, interactie en bevoegdheden binnen het SRM.¹⁰ De SRB-begroting voor 2019 besteedt, mede op instigatie van DNB, meer onderbouwing voor de capaciteitsbehoefte van de SRB en de interne toewijzing van middelen. Bij het opstellen van het werkprogramma voor 2019 heeft DNB aangestuurd op realisme, transparantie en meetbaarheid van resultaten.¹¹

Resolutiedata

In 2018 is gewerkt aan het verder verbeteren van het gebruik van data bij voorbereidende en uitvoerende resolutie-werkzaamheden, in aansluiting op de

ambities van meer datagericht toezicht. Deze samenwerking heeft geresulteerd in nieuwe dashboards die vanuit resolutieperspectief benut worden voor de monitoring van banken.

Sinds 2018 vindt de aanlevering van de *liability data templates* (LDT's) plaats op basis van het XBRL-format waardoor het proces van aanlevering significant verbeterd is. De kwaliteit van de data blijft niettemin een belangrijk verbeterpunt.

Resolutietaak verzekeraars en CCP's

In 2018 heeft DNB de nodige voorbereidingen getroffen voor de nieuwe resolutietaak voor verzekeraars. De Wet herstel en afwikkeling van verzekeraars is 1 januari 2019 in werking getreden.

Nederland is op dit terrein één van de koplopers in Europa, wat – niettegenstaande de synergie met de resolutietaak voor banken en de bestaande toezichttaak voor verzekeraars – impliceert dat het opbouwen van de taakuitvoering veel aandacht vraagt. Ter voorbereiding op de nieuwe taak is in 2018 de organisatie vormgegeven en zijn 12 medewerkers aangetrokken (ongeveer 5 fte op jaarbasis). Daarnaast is het interne besluitvormingsproces ingericht en de samenwerking tussen de resolutie- en toezichttaak voor verzekeraars opgezet. Verder zijn data-templates in concept ontwikkeld en getest, is voortgang geboekt met het ontwikkelen van een kader voor de algemeenbelangtest en zijn de eerste resolutie-strategieën voor verzekeraars nader uitgedacht.

¹⁰ <https://srb.europa.eu/en/file/1686/download?token=oQ2Ahnt3>

¹¹ https://srb.europa.eu/sites/srbsite/files/wp2019_final.pdf

Ten aanzien van centrale tegenpartijen (Central Counterparties, CCP's) is in Europa een resolutieregime in ontwikkeling. Voorbereidende activiteiten worden in nauwe samenspraak en synergie met het toezichtdeel van DNB uitgevoerd. Het werk op CCP-terrein valt buiten de ZBO-taken. In 2018 is onder andere een template ontwikkeld voor de uitvraag van resolutie-informatie, is de samenwerkingsovereenkomst voor de Crisis Management Groep (CMG) van een instelling afgerond en is deze CMG georganiseerd.

Communicatie en voorlichting

In 2018 heeft DNB voor het eerst een seminar georganiseerd over resolutieplanning voor kleinere banken. Daarnaast is er een compendium gepubliceerd dat op hoofdlijnen een totaaloverzicht biedt voor banken van relevante informatie over de resolutie- en DGS-taak. Dit compendium zal jaarlijks bijgewerkt worden. In oktober heeft EIOPA een tweedaags seminar bij DNB georganiseerd over herstel en afwikkeling van verzekeraars, een gelegenheid waarbij DNB de nieuwe wet internationaal nader heeft kunnen toelichten.

3.4.2 Bereikte resultaten DGS

Ten aanzien van de DGS-taak richtte DNB zich in 2018 vooral op de volgende zeven doelstellingen, zoals vastgesteld in de ZBO-begroting 2018:

- De implementatie van het individueel klantbeeld (IKB);
- Het aanpassen van het uitkeringsstelsel op IKB-eisen ten behoeve van de geambieerde verkorte uitkeringstermijn per 2019;
- Operationalisering van de samenwerking met Europese DGS'en;

- Het aanscherpen van de communicatiestrategie om de publieksbekendheid met het DGS te vergroten;
- Verdere benutting van synergie met de resolutietaak door integratie van de DGS-dimensie in resolutieplanning en het borgen van consistente data-vereisten;
- Het operationaliseren van het DGS voor Caribisch Nederland.

Deze doelstellingen zijn door DNB gerealiseerd aan de hand van de activiteiten zoals hierna verder uiteengezet.

Individueel klantbeeld en uitkeren binnen 7 werkdagen

DNB en de banken hebben in 2018 gewerkt aan de implementatie van de IKB-vereisten in hun systemen. Aan de zijde van DNB is het uitkeringsstelsel (NDGS) aangesloten op de IKB-standaard waardoor het vanaf 2019 technisch mogelijk is om uit te keren binnen de geambieerde termijn van 7 werkdagen. De implementatie door banken is gemonitord. Aan het einde van de transitieperiode (ultimo 2018) waren 13 banken (34%) in staat om een IKB-proefbestand succesvol aan te leveren zonder blokkerende validatieresultaten. Overige banken werken aan het verbeteren van de aan te leveren bestanden. De volgende stap is de verificatie van de datakwaliteit. Een belangrijke factor om daadwerkelijk te kunnen uitkeren binnen 7 werkdagen is de mogelijkheid voor banken om gebruik te maken van het BSN ten behoeve van het samenstellen van een IKB-bestand. Een wetsvoorstel dat de bestaande wettelijke grondslag verduidelijkt, is in augustus 2018 ingediend bij de Tweede Kamer. Eind 2018 was het wetsvoorstel

nog in behandeling, waardoor banken met meerdere klantadministraties hun IKB-systeem niet op 1 januari 2019 in gebruik kunnen nemen. De implicatie is dat het voor deze banken mogelijk moeten blijven om de gegevens volgens de oude systematiek (per rekening) aan te leveren totdat het IKB-systeem gebruikt kan worden. Conform de DGS-richtlijn is de wettelijke uitkeringstermijn voor het DGS per 1-1-2019 teruggebracht tot 15 werkdagen.

Operationalisering samenwerking met Europese DGS'en

Uit de nieuwe DGS-richtlijn volgt een verplichte samenwerking in Europees verband tussen nationale DGS'en. Dit houdt in dat depositohouders van een buitenlands bijkantoor van een Nederlandse bank worden uitgekeerd door het DGS in het land waarin het bijkantoor is gevestigd en vice versa. De uitvoering hiervan krijgt vorm via samenwerkingsovereenkomsten.

Nadat DNB en het Depositogarantiefonds in 2017 zijn toegetreden tot de multilaterale samenwerkingsovereenkomst van het *European Forum of Deposit Insurers* (EFDI) zijn in 2018 aanvullende bilaterale samenwerkingsovereenkomsten getekend met DGS'en uit België, Duitsland en Malta. In deze aanvullende overeenkomsten is de operationele vormgeving van de samenwerking verder vastgelegd. Met andere relevante buitenlandse DGS-partners is in 2018 voortgang geboekt met het opstellen van soortgelijke aanvullende overeenkomsten. In Europees verband leidt DNB een werkstroom waarin praktische aspecten verder uitgewerkt worden, onder andere via gestandaardiseerde handboeken.

Publieksbekendheid DGS

DNB wenst de bekendheid met het DGS te vergroten ten einde de stabiliserende werking daarvan te optimaliseren. Gegeven de capaciteitsinzet op de samenwerking met Europese DGS'en en de invoering van het DGS voor Caribisch Nederland, hebben de activiteiten zich in 2018 beperkt tot de eerste voorbereidingen voor het ontwikkelen van actieve publieksvoorlichting. Deze communicatie strategie wordt in 2019 in overleg met de banken en belangenorganisaties nader uitgewerkt en uitgerold. Tevens heeft DNB zich hiertoe aangesloten bij een Europese aanbesteding Campagnedienstverlening voor de Rijksoverheid. Ten behoeve van het DGS Caribisch Nederland heeft DNB op kleine schaal met succes kunnen experimenteren met nieuwe vormen van publieksvoorlichting, bijvoorbeeld via sociale media en het in samenwerking met banken zichtbaar maken van het DGS via posters, stickers en brochures.

Synergie resolutietaak

Het benutten van de synergie tussen de resolutie- en DGS-taak is een belangrijke reden geweest om de uitvoering van het DGS in 2016 onder te brengen bij de divisie Resolutie. In 2018 heeft dit verder vorm gekregen in bijvoorbeeld de ontwikkeling van templates voor faillissementsplannen waarin de uitvoerbaarheid van DGS-uitkeringen een belangrijke rol speelt.

Een belangrijk punt waar overlap is tussen beide taken betreft het crisis management. In 2018 heeft DNB voor het eerst een *operational capability test* uitgevoerd voor het DGS waarbij van begin- tot eindstadium een volledige DGS-

uitkering is gesimuleerd. De opgedane ervaringen – bijvoorbeeld ten aanzien van het organiseren, uitvoeren en evalueren van dergelijke stress-testen – kunnen ook worden meegenomen in de crisis management aanpak voor de resolutietaak. Verder heeft DNB het Depositogarantiefonds ondersteunt in haar taken, bijvoorbeeld ten behoeve van het afsluiten van een kredietfaciliteit van EUR 3 miljard bij een consortium van vier Nederlandse banken. Met de kredietfaciliteit en de mogelijkheid om voorschotten op buitengewone bijdragen te heffen wordt de financieringscapaciteit van het fonds vergroot tot ruim driekwart van de banken.

DGS Caribisch Nederland

Nadat in oktober 2017 het DGS-CN is ingevoerd, heeft DNB in 2018 een voorlichtingcampagne gevoerd om inwoners van Bonaire, Sint Eustatius en Saba bekend te maken met de beschermende werking van het DGS-CN en relevante kenmerken. De operationele uitvoeringsorganisatie is structureel ingericht via een samenwerkingsovereenkomst met de Shared Service Organisatie (SSO) voor Caribisch Nederland. Een uitkeringstest heeft succesvol plaatsgevonden.

Beleidsontwikkelingen

In 2018 is een herstelbesluit in werking getreden waarmee het DGS op bepaalde punten is versterkt. Verder heeft DNB in oktober 2018 een consultatiedocument gepubliceerd aangaande de eerste wijzigingsronde van de door DNB opgestelde beleidsregels voor het DGS. De voorgestelde wijzigingen zijn het gevolg van vragen van banken gedurende de IKB-transitie en de wens van DNB om een aantal specifieke DGS-situaties te verduidelijken.

DNB monitort ontwikkelingen in de financiële sector die mogelijke impact hebben op de rol van het DGS. In 2018 is aandacht geschonken aan de rol van online spaarintermediairs en de opkomst van (betaal) diensten waarbij consumenten tegoeden aanhouden bij niet-banken. Daarnaast is de nodige aandacht besteed aan de mogelijke gevolgen van Brexit, bijvoorbeeld ten aanzien van de DGS-dekking voor Britse bijkantoren in Nederland en Nederlandse bijkantoren in het VK.

Op Europees niveau heeft DNB door het bieden van technische expertise bijgedragen aan beleidsdiscussies over de vormgeving van een *European Deposit Insurance Scheme* (EDIS). Dit heeft onder andere geleid tot de publicatie van een gezamenlijk rapport van alle EU DGS'en over technische overwegingen ten aanzien EDIS. Mede naar aanleiding van de introductie van de eigen IKB-beleidsregel heeft DNB in april 2018 een seminar georganiseerd voor Europese DGS'en over de rol van IKB in het verkorten van de uitkeringstermijn. Binnen EBA draagt DNB in een nieuw opgerichte DGS taskforce bij aan input voor de evaluatie van de DGS-richtlijn die medio 2019 door de Europese Commissie gepubliceerd moet worden.

3.5 Key Performance Indicators

Tabel 20 KPI's en uitkomsten Resolutie en DGS 2018

Ambities	KPI's	Streefwaarden 2018	Uitkomsten 2018
<p>Elke Nederlandse bank is afwikkelbaar.</p>	<p>Aantal banken waarvoor een resolutie- of afwikkelingsplan in faillissement is opgesteld.</p> <p>Mate waarin resolutie-vereisten zijn toegepast.</p> <p>Trend in afwikkelbaarheid.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ DNB / SRB heeft voor meer dan 18 banken een (eerste) resolutie- of faillissementsplan opgesteld. ■ DNB streeft naar heldere, gelijksoortige en voldoende stevige eisen aan resolutieplannen. ■ In 2018 richt zij zich in het bijzonder op de verdere uitwerking van eisen die sale of business en bail-in mogelijk moeten maken. ■ Voor die banken waarvoor een resolutieplan is opgesteld, heeft DNB / SRB een besluit genomen over de hoogte en kwaliteit van verlies-absorberend vermogen (MREL). ■ Voor grootbanken is de MREL-eis per materiële entiteit vastgesteld. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ Voor 5 banken die onder de directe bevoegdheid van de SRB vallen zijn nieuwe resolutieplannen opgesteld. ■ Voor overige DNB banken zijn 17 resolutieplannen opgesteld (waarbij faillissement de voorkeursstrategie is in 15 plannen) en is voor 2 banken een voorkeursstrategie vastgesteld. ■ Het kader voor toepassing van de algemeenbelangtest op DNB-banken is herzien. ■ Guidance voor het opstellen van bail-in playbooks is ontwikkeld. De vertaalslag van sale of business naar resolutieplanning is uitgesteld naar 2019. ■ Formele SRB eisen aan de kwaliteit van MREL en interne MREL zijn uitgesteld tot 2019. ■ De eisen die verkoop van onderneming en bail-in mogelijk moeten maken zijn verder uitgewerkt. ■ De SRB heeft een nieuw MREL-beleid vastgesteld met strengere eisen ten aanzien van achterstelling en interne MREL voor toepassing in 2019. ■ SRB banken voldoen aan de MREL-vereisten van de SRB. ■ SRB banken hebben een eerste versie van hun bail-in playbooks opgeleverd. Aandachtspunt blijft het verder prioriteren binnen banken van technische, organisatorische en operationele consequenties van bail-in. ■ Banken hebben zich voorbereid op de invoering van de IKB-standaard in 2019. ■ Benodigde kwaliteit van bankdata- en systemen blijft belangrijk aandachtspunt.
<p>Elke falende Nederlandse bank wordt tijdig afgewikkeld.</p>	<p>Operationeel voorbereid op afwikkeling.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ DNB streeft naar tijdige en consistente besluiten, ook op Europees niveau, waarbij op transparante wijze de uitgangspunten van het resolutieregime gehanteerd worden. ■ Het beschikbare instrumentarium is operationeel. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ DNB heeft het crisismanagementraamwerk verder uitgewerkt in een checklist. Ontwikkeling van – en aansluiting bij – raamwerk op Europees niveau blijft aandachtspunt. ■ DNB heeft een intern handboek voor de toepassing van het bail-in instrument uitgewerkt.

Ambities	KPI's	Streefwaarden 2018	Uitkomsten 2018
<p>DNB voert haar Resolutie- en DGS-taken effectief uit en in synergie met de Toezichttaak.</p> <p>DNB draagt bij aan een slagvaardig Europees resolutiemechanisme dat aan alle banken afdoende en vergelijkbare eisen stelt.</p>	<p>Bedrijfsvoering is efficiënt en communicatie is consistent.</p> <p>Reputatie en gelijk speelveld.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ■ De uitvoerende resolutieorganisatie is getest middels een crisissimulatie. ■ DNB is technisch en operationeel voorbereid op het activeren van het DGS, zowel bij faillissement als resolutie van een bank. ■ Het DGS is vanaf 2019 in staat om binnen 7 werkdagen uit te keren. ■ DNB borgt afdoende capaciteit voor de Resolutie- en DGS taken, waarbij de financiering binnen de begrotingskaders blijft en optimaal gebruik wordt gemaakt van beschikbare expertise, ondersteuning en (data) infrastructuur binnen DNB en SRM. ■ DNB streeft naar consistente vereisten en communicatie richting sector, markt en publiek. ■ De communicatie-strategie voor het DGS leidt tot een stijging van de publieksbekendheid met het DGS. ■ DNB streeft naar vaststelling van solide MREL-buffers voor alle Europese grootbanken. ■ Het BRRD- en DGSD-regime wordt in Europa geloofwaardig en gelijkwaardig toegepast, waarbij de bail-in vereiste (minimaal 8% totale activa) effectief wordt gehandhaafd. ■ DNB streeft naar effectieve vormgeving van Europese DGS-regelgeving, inclusief liquiditeitsdeling op basis van EDIS. ■ DNB kan zich als NRA en DGS-uitvoerder meten met haar peer jurisdicties, zoals o.a. blijkt uit IMF en FSB surveillance. 	<ul style="list-style-type: none"> ■ De overbruggingsstichting is opgericht. ■ Het instrument van overdracht van onderneming is verder uitgewerkt via een raamwerk voor een operationeel handboek en een juridisch kader voor de vormgeving van het verkoopproces. ■ Het NDGS-systeem (applicatie) voor uitkeringen is aangepast op IKB-vereisten. ■ Het DGS-systeem is getest middels een <i>operational capability test</i>. ■ DNB heeft nadere bilaterale samenwerkingsovereenkomsten gesloten met drie buitenlandse DGS'en en is met andere DGS'en in gesprek. ■ De nieuwe resolutietaak voor verzekeraars is binnen de divisie Resolutie zodanig ingericht dat synergie- en schaalvoordelen optimaal benut worden. ■ De uitbouw van werkzaamheden op het gebied van crisismanagement en data heeft plaatsgevonden in samenwerking met de toezicht- en centralebanktaak. ■ De communicatiemiddelen over de resolutietaak banken zijn uitgebreid met een seminar voor kleine en middelgrote banken en de publicatie van een compendium. ■ De strategie voor het vergroten van de publieksbekendheid met het Nederlandse is uitgewerkt ten behoeve van consultatie begin 2019. ■ Het DGS voor Caribisch Nederland is op structurele wijze ingericht en het publiek is geïnformeerd. ■ DNB heeft zich in Brussel hard gemaakt voor de opbouw van een geloofwaardige laag (achtergestelde) MREL. Het politieke akkoord over BRRD-2 biedt hiertoe handvatten. Wat betreft liquiditeits-verstrekking aan banken in resolutie heeft DNB haar positie actief uitgedragen. ■ DNB heeft bijgedragen aan beleidsdiscussies over EDIS via een gezamenlijk rapport met Europese DGS'en. ■ DNB heeft in SSM en SRM verband consistent aangestuurd op effectieve en geloofwaardige aanpak van probleembanken.

* Is volledig gefinancierd door de overheid

3.6 Risicobeheersing

DNB heeft in de begroting over 2018 een zestal belangrijke operationele risico's geïdentificeerd die de doelstellingen en activiteiten op het gebied van Resolutie en DGS kunnen beïnvloeden. Deze zijn te groeperen in 3 thema's:

- Het Europese krachtenveld en de uiteenlopende uitdagingen in de Europese bankensector zetten spanning op de gedegen toepassing van resolutie- en DGS vereisten en op het gelijke speelveld.

DNB heeft actief en consistent ingezet op een effectieve aanpak van probleemgevallen binnen de bankenunie alsmede in de vormgeving van het bankenpakket. Daarbij koerst BRRD-2 in ieder geval op een eenduidige invulling van MREL (kwaliteits)vereisten voor de grote banken in Europa. Daarnaast zijn doelbewuste keuzes gemaakt in onze bijdrage aan het beleidswerk van de SRB en EBA, met als speerpunten MREL en bail-in. De home-host samenwerking op DGS terrein is goed verlopen, waarbij de inrichting van een EBA DGS taskforce extra waarborgen biedt voor harmonisatie.

- Transitieproblemen en complexiteit maken dat DNB, instellingen en / of publiek onvoldoende (operationeel) zijn voorbereid op ordentelijke afwikkeling.

DNB heeft bewust geprioriteerd op de operationalisering van het bail-in instrument en het DGS; de basis voor ordentelijke afwikkeling van het overgrote deel van de sector. Waar SRB-banken regulier in contact staan met IRT's en SRB, heeft DNB vooral ingezet op outreach naar de kleine en middelgrote (DNB) banken. Van belang is dat in SRM verband dry runs en simulaties plaatsvinden. Deze staan nu op de rol voor 2019.

- Stapeling van nieuwe taken en de krappe arbeidsmarkt maken dat DNB als NRA (divisie resolutie) de ambities onvoldoende kan waarmaken.

De divisie Resolutie geeft uitvoering aan taken die volop in ontwikkeling zijn. Daarbij wordt een scherpe prioritering gevolgd bij de uitvoering van haar activiteiten om overbelasting te voorkomen. De matrix organisatie helpt in de nodige wendbaarheid. Voor 2019 is de capaciteit structureel uitgebreid ten behoeve van de nieuwe resolutietaak voor verzekeraars. Hiertoe is een succesvolle aanzet gegeven in 2018, met een gerichte werving. Het start-up karakter van de divisie en de aard van de taakuitvoering heeft aantrekkingskracht. Dat neemt niet weg dat met name meer senior posities lastiger te vervullen zijn en dat reguliere door- en uitstroom van medewerkers de borging van institutioneel geheugen tot een uitdaging maken.

Bijlage 1

Toetsingen, markttoetreding, interventie en handhaving

Tabel 21 Aantal getoetste beleidsbepalers

	2014	2015	2016	2017	2018
Kredietinstellingen	224	209	258	169	99
Kredietinstellingen 2° echelon	272	71	56	43	1,0
Verzekeraars	404	472	208	196	183
Verzekeraars 2° echelon	246	72	49	40	2,1
Overige Wft ¹	151	178	267	152	242
Pensioenfondsen	672	375	472	427	410
Betaalinstellingen en afwikkelondernemingen	82	81	88	105	40
Trustkantoren	118	143	144	99	135
Overige ²	86	50	41	107	70
Totaal³	1.737	2.026	1.621	1.360	1.262
Waarvan:					
Positieve uitkomst met voorwaarden			13	16	13
Formeel negatief besluit ⁴	2	6	1	3	2
Ingetrokken aanvraag n.a.v. toetsing ⁵	101	72	40	32	28
Ingetrokken aanvraag tijdens toetsingsproces ⁶					15
Ingetrokken aanvraag voor toetsingsproces ⁷	131	141	101	77	72
Buiten behandeling gesteld ⁸		20	7	11	15
Hertoetsing geschiktheid en/of betrouwbaarheid	16	16	5	6	5
Percentage negatieve uitkomst⁹	10%	6%	4%	4%	6%

1 Toetsingen bij financiële holdings, afwikkelondernemingen, beleggingsondernemingen, clearinginstellingen en premiepensioeninstellingen.

2 Toetsingen bij instellingen op de BES-eilanden en bij centrale tegenpartijen (central counterparty of CCP's).

3 Dit totaal bestaat uit de twee soorten toetsingen die DNB uitvoert: toetsingen waarbij DNB op geschiktheid én betrouwbaarheid toetst en toetsingen waarbij DNB alleen op betrouwbaarheid toetst.

4 Zaken waarbij DNB na een toetsingsgesprek tot het oordeel komt dat de kandidaat ongeschikt of onbetrouwbaar is en dit heeft neergelegd in een besluit dat naar de onderneming is verzonden.

5 Zaken waarbij DNB na een toetsingsgesprek tot het oordeel komt dat de kandidaat ongeschikt of onbetrouwbaar is en de instelling besluit om de kandidaat terug te trekken nadat het voornemen tot een negatief besluit door DNB bekend is gemaakt aan kandidaat en onderneming.

6 Zaken waarbij de instelling besluit om de kandidaat gedurende het toetsingsproces terug te trekken, voordat DNB tot een oordeel is gekomen, maar nadat het proces gestart is, bijvoorbeeld na een aanvullende vraag om informatie, of een eerste toetsingsgesprek. Deze categorie werd vóór 2018 niet apart geregistreerd maar was onderdeel van de algemene categorie 'ingetrokken aanvragen'. Vanaf 2018 is deze categorie 'ingetrokken aanvragen' gesplitst in 'ingetrokken tijdens toetsingsproces' en 'ingetrokken voor toetsingsproces'.

7 Zaken waarbij de instelling besluit om de kandidaat terug te trekken voordat DNB is gestart met het toetsingsproces.

8 Zaken die door DNB buiten behandeling zijn gesteld, bijvoorbeeld doordat de instelling de aanvraag niet tijdig heeft aangevuld.

9 Het percentage negatieve uitkomst bij geschiktheid is een optelsom van het aantal formeel negatieve besluiten, het aantal ingetrokken aanvragen n.a.v. toetsing en het aantal ingetrokken aanvragen tijdens toetsingsproces, gedeeld door het aantal toetsingen waarbij DNB op geschiktheid én betrouwbaarheid heeft getoetst (in 2018: 801).

Tabel 22 Aantal verleende vvgb's*

	2014	2015	2016	2017	2018
Totaal vvgb's	246	271	223	214	339
Banken	52	39	39	41	15
Elektronischgeldinstellingen	-	-	-	0	0
Coöperatieve banken	-	107	-	0	0
Verzekeraars	33	27	25	38	28
Premiepensioeninstellingen			25	11	3
Beleggingsondernemingen en beheerders icbe	161	98	134	124	293

* Niet alle vvgb-aanvragen leiden tot het daadwerkelijk verlenen van de gevraagde vvgb. Sommige aanvragen zijn vanwege onvolledigheid buiten behandeling gesteld of kunnen op prudentiële gronden zijn afgewezen. Ook zijn in 2017 meerdere aanvragen door de aanvragers ingetrokken.

Tabel 23 Inschrijvingen in registers

	Onder toezicht DNB							Notificaties in Nederland						
	2014	2015	2016	2017	2018	NL	BES	2014	2015	2016	2017	2018	NL	BES
Kredietinstellingen ¹	179	175	105	104	103	94	9	610	626	593	614	618	616	2
Verzekeraars	274	269	179	167	159	151	8	966	899	906	1030	1025	1010	15
Herverzekeraars	10	11	9	9	9	9	-	59	74	75	80	81	81	-
Pensioenfondsen	377	321	295	260	234	233	1	-	-	-	-	-	-	-
Betaalinstellingen ²	45	46	48	50	43	38	5	-	-	-	-	-	-	-
Trustkantoren ³	190	156	139	137	118	117	1	-	-	-	-	-	-	-
PPI	10	11	10	10	10	10	-	-	-	-	-	-	-	-

1 Inclusief niet-EU bijkantoren (3).

2 Hieronder zijn ook de begrepen de Wisselkantoren, Geldtransactiekantoren en Elektronischgeldinstellingen.

3 Inclusief enkelvoudige en groepshoofden.

Tabel 24 Maatregelen bij onder toezicht staande instellingen

	2014	2015	2016	2017	2018	Waarvan:						
						Banken	Verzeke- raars	Pensioen- fondsen	Betaal- instellingen	Trust- kantoren	Beleggings- instellingen	Beleggings- onder- nemingen
Aanwijzing	15	13	3	13	6			1	1	3		1
Last onder dwangsom	25	29	33	15	4	1				2	1	
Bestuurlijke boete	25	19	26	15	3	2				1		
Publicatie overtreding	-	0	5	2	0							
Herstelplan ¹	1	165	0	0	0							
	-	0	0	0	0							
Stille curatele	1	2	1	0	0							
Aanstelling bewindvoerder	-	0	0	0	0							
Doorhaling uit het register	2	2	1	2	6	1	1	1		3		
Noodregeling	-	0	0	0	0							
Aangifte bij het OM	-	1	0	2	0							
Overdrachtsplan	-	-	-	1	0							
Totaal	69	231	69	50	19	4	1	2	1	9	1	1
- waarvan gepubliceerd					0	0	0	0	0	0	0	0

Er zijn 3 bestuurlijke boetes opgelegd voor een totaalbedrag van EUR 745,625

¹ Met ingang van 1 januari 2016 DNB neemt geen herstelplanbesluiten meer als formele maatregel, de verplichting om een herstelplan in te dienen vloeit rechtstreeks voort uit de wet.

Tabel 25 Maatregelen bij niet onder toezicht staande instellingen

	2014	2015	2016	2017 ¹	2018	Waarvan				
						Banken	Verze- raars	Pensioen- fondsen	Betaalin- stellingen	Trust- kantoren
Last onder dwangsom	4	1	0	1	1					1
- waarvan gepubliceerd	-	0	0	1						
Bestuurlijke boete	4	4	0	0						
- waarvan gepubliceerd	4	2	0	0						
Publicatie overtreding	-	0	0	0						
Aanwijzing	-	0	0	0						
Stille curatele	-	0	0	0						
Aangifte bij het OM	-	0	0	0						
Noodregeling	-	0	0	0						
Failissement op verzoek DNB	-	0	0	0						
Totaal	8	5	0	1	1	0	0	0	0	1
- waarvan gepubliceerd	4	2	0	1	0	0	0	0	0	0

1 In 2017 heeft DNB in 17 gevallen zonder oplegging van formele maatregelen ervoor gezorgd dat de illegale activiteiten werden gestaakt.

Juridische procedures en toelichting

DNB licht hieronder toe bij welke juridische procedures zij in 2018 betrokken is geweest en wat de uitkomsten daarvan zijn.¹² Het betreft uitsluitend de procedures die betrekking hebben op de ZBO-taken van DNB. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen de bezwaarprocedures en de gerechtelijke procedures.

Aantal procedures

In 2018 heeft DNB in totaal 79 bezwaren behandeld, waarvan er 63 zijn afgerond. Van de in 2018 behandelde bezwaren heeft een aanzienlijk deel betrekking op heffingen die zijn opgelegd op grond van de Wet bekostiging financieel toezicht (32). De overige bezwaren zien op verschillende onderwerpen.¹³ DNB is in 2018 betrokken geweest bij in totaal 47 ge-

¹² Collectieve dan wel sterk samenhangende procedures worden telkens als één procedure aangemerkt. Dit geldt ook voor de gerechtelijke procedures.

¹³ Integriteitstoezicht (8), depositogarantiestelsel (5), openbaarmakingsbesluiten (4), toetsing van een persoon (1) handhavingsverzoek (1) en het prudentieel toezicht in brede zin (28).

Tabel 26 Bezwaar- en (hoger) beroepsprocedures en civielrechtelijke procedures¹

	2014	2015	2016	2017	2018	2014	2015	2016	2017	2018 ³
Banken	19	8	6	28	11	302	254	261	3	3
- waarvan particulieren ²	1	0	0	0	0	237	232	232	1	1
Verzekeraars	11	20	18	8	4	3	10	7	6	13
Pensioenfondsen	26	24	15	4	16	23	4	18	0	3
Betaalinstellingen	14	30	45	8	7	4	11	17	20	11
Trustkantoren	15	17	8	8	10	5	7	8	3	4
Beleggingsondernemingen- en instellingen	26	10	14	26	14	4	8	2	4	2
- waarvan particulieren ²	0	0	0	0	0	0	0	0	0	
Overige					17					11
- waarvan particulieren					11					9
Totaal	111	109	106	82	79	341	294	313	36	47
- waarvan particulieren²	1	0	0	0	11	237	232	232	1	9

1 Dit betreft de in het betreffende jaar afgesloten zaken alsmede de per 31 december van het betreffende jaar nog in behandeling zijnde zaken.

2 Dit betreft het aantal zaken van particulieren over de toepassing van het depositogarantiestelsel (Icesave, DSB) resp. het beleggingscompensatiestelsel (TPC, St. George Private Finance) en zijn meegeteld met het totaal aantal zaken van banken resp. beleggingsondernemingen.

3 Anders dan in de vorige jaren zijn hierbij ook de civielrechtelijke procedures opgenomen die betrekking hebben op de ZBO-taken van DNB.

rechtelijke procedures,¹⁴ waarvan 27 procedures zijn afgerond met een gerechtelijke uitspraak of doordat lopende procedures zijn ingetrokken.

Uitkomsten bezwaar- en gerechtelijke procedures

Bij 15 van de in totaal 63 afgeronde bezwaren is sprake van een (overwegend) positief resultaat voor de bezwaarmaker (circa 24%). In het kader van dit overzicht vallen daar niet alleen bezwaren onder die (gedeeltelijk) gegrond zijn verklaard (7), maar ook

¹⁴ Dit betreffen bestuursrechtelijke procedures (beroep, hoger beroep en voorlopige voorzieningen) en civielrechtelijke procedures. Zie in dit verband tabel 27, waarbij het totaal van elke type procedure is opgenomen, hetgeen opgeteld 47 procedures maakt.

Tabel 27 Uitkomsten procedures

Type procedure	Bezwaar	Beroep	Hoger Beroep	Voorlopige voorziening	Civiel
Lopend	16	12	5	0	3
Afgerond	63	13	8	5	1
(deels) gegrond/toegewezen	7	1	1	1	0
Ongegrond/afgewezen	26 ¹	9	4	3	1
Niet-ontvankelijk	3 ²	0	0	0	0
Ingetrokken	24 ³	3	3	1	0
Anders	3 ⁴	0	0	0	0
Totaal	79	25	13	5	4

1 Waarvan 6 kennelijk ongegrond.

2 Waarvan 2 kennelijk niet-ontvankelijk.

3 Aan de intrekking van bezwaren liggen verschillende omstandigheden ten grondslag. In de eerste plaats betreft het acht heffingszaken (zie voetnoot 3). Ook zijn enkele bezwaren ingetrokken naar aanleiding van een voor de bezwaarmaker negatieve gerechtelijke uitspraak (4) of vanwege tussen DNB en een brancheorganisatie gevoerd overleg, waarbij de onder toezicht staande instellingen hun bezwaren over het voetlicht hebben kunnen brengen (5).

4 Dit betreft 2 beslissingen op bezwaar met een duaal karakter, waarbij het bezwaar deels niet-ontvankelijk en deels ongegrond is verklaard (2). Bij 1 bij beslissing op bezwaar is vanwege veranderende omstandigheden de eerdere beslissing op bezwaar gewijzigd.

de bezwaren die zijn ingetrokken naar aanleiding van een door DNB aangebrachte wijziging waarmee (gedeeltelijk) tegemoet werd gekomen aan het bezwaar (8).¹⁵

In 24 van de 27 gevallen waarin de gerechtelijke procedure is geëindigd heeft dit geleid tot een (overwegend) positief resultaat voor DNB

(circa 89%). In het kader van dit overzicht wordt daarvan gesproken als een door de wederpartij gevraagde voorziening of verzoek wordt afgewezen, maar ook als een beroep of hoger beroep van de wederpartij ongegrond wordt verklaard. Daarnaast wordt de intrekking van een procedure als positief voor DNB aangemerkt, omdat daarmee het besluit van DNB in stand blijft.¹⁶

¹⁵ Dit betreft 8 heffingszaken, waarbij het bezwaar is ingetrokken nadat DNB de heffing (deels) had gecrediteerd (7) of de tenaamstelling inzake de heffing had gewijzigd (1).

¹⁶ In één geval heeft zowel DNB als de wederpartij het hoger beroep ingetrokken. In de overige gevallen is de procedure ingetrokken door de wederpartij.

Bijlage 2

Details kosten en financiering

Tabel 28 Realisatie personele inzet toezicht per doelgroep

EUR miljoen

Realisatie personele inzet	Significante banken	Overige banken	Pensioenfondsen	Verzekeraars	Betaalinstellingen	Bellegingsinstellingen en ondernemingen	Trustkantoren	Casino's cc'mijnen ¹ en sanctiewet	CN	Totaal
Uitvoerende activiteiten										
Interventie en handhaving	1,8	0,9	4,5	3,5	1,0	1,4	0,8	-	1,8	15,7
Toetreding	4,5	7,9	8,9	11,0	5,4	7,5	3,0	-	1,5	49,7
Integriteitstoezicht	10,6	8,6	3,2	1,9	4,6	-	10,3	0,2	3,3	42,8
Off-site toezicht	72,8	38,1	57,7	93,2	6,8	9,1	0,1	-	-	277,9
On-site toezicht	55,4	24,3	10,9	8,7	0,8	1,8	-	-	0,4	102,3
Uitvoering	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Statistiek	11,5	5,8	6,7	8,4	4	5,6	-	-	-	38,1
Totaal uitvoerend	156,6	85,7	92,0	126,7	18,6	25,4	14,3	0,2	7,0	526,5
Toezichtbrede activiteiten										
Beleid en regelgeving	20,8	10,0	22,9	23,6	1,1	1,5	-	-	-	79,9
Juridische activiteiten	4,1	2,7	2,7	3,3	1,7	1,2	1,7	-	0,9	18,4
Externe communicatie	1,4	0,7	0,9	1,1	0,1	0,2	0,1	0,0	0,0	4,7
Totaal toezichtbreed	26,3	13,5	26,4	28,0	3,0	2,9	1,8	0,0	1,0	102,9
Totaal primaire activiteiten	183,0	99,2	118,4	154,6	21,6	28,3	16,1	0,2	8,0	629,4
Ondersteunende activiteiten										
Besturing ²	15,8	8,5	10,2	13,3	1,8	2,4	1,3	0,0	0,6	53,9
Juridische ondersteuning	3,7	2,3	2,4	3,0	1,1	0,9	1,1	0,0	0,6	15,2
ICT-ondersteuning	18,1	9,9	10,9	14,3	1,7	3,6	1,3	0,0	0,2	60,0
Hr-ondersteuning	7,7	4,2	5,0	6,6	0,9	1,2	0,6	0,0	0,3	26,5
Communicatieondersteuning	4,1	2,2	2,6	3,4	0,5	0,6	0,4	0,0	0,2	14,1
Informatievoorziening	6,5	3,5	4,2	5,5	0,7	1,0	0,5	0,0	0,3	22,1
Facilitaire diensten	5,7	3,1	3,8	5,1	0,6	0,9	0,5	0,0	0,2	19,9
Beveiliging	0,4	0,2	0,3	0,3	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	1,4
Totaal ondersteunende activiteiten	62,0	33,9	39,4	51,6	7,3	10,6	5,7	0,1	2,4	212,9
Totaal realisatie 2018	244,9	133,1	157,8	206,2	28,9	38,9	21,8	0,3	10,5	842,4
Totaal begroting 2018	234,9	138,4	161,3	220,0	29,7	34,5	28,0	1,0	6,4	854,2
Totaal B2018 primaire activiteiten	172,3	102,6	116,9	159,9	22,0	24,1	20,7	0,4	5,0	623,9
Totaal B2018 ondersteunende activiteiten	62,6	35,8	44,4	60,2	7,6	10,4	7,4	0,5	1,4	230,3
Verskil primaire activiteiten	10,7	-3,4	1,5	-5,3	-0,4	4,2	-4,6	-0,2	3,0	5,5
Verskil ondersteunende activiteiten	-0,6	-1,9	-5,0	-8,6	-0,3	0,2	-1,7	-0,4	1,0	-17,4

¹ Betreft het Wwft-toezicht op casino's en creditcardmaatschappijen. Overige toezichtkosten in verband met de Wwft zijn opgenomen in de kosten per sector.

² Besturing omvat de directie en de Raad van Commissarissen en de activiteiten voor financiën en administratie, planning en control, risicobeheersing en procesoptimalisatie en interne audit.

Tabel 29 Personele inzet en kosten Toezicht

Realisatie personele inzet

	Inzet in fte R2018	Inzet in fte B2018	Vershil	Kosten in EUR mln R2018	Kosten in EUR mln B2018	Vershil
Uitvoerende activiteiten						
Interventie en handhaving	15,7	13,7	2,0	2,2	1,9	0,3
Toetreding	49,7	36,7	13,0	7,0	5,1	1,9
Integriteitstoezicht	42,8	49,4	-6,7	6,2	6,9	-0,7
Off-site toezicht	277,9	299,8	-21,9	41,2	47,5	-6,4
On-site toezicht	102,3	92,9	9,5	14,3	13,0	1,3
Uitvoering	-	-	-	-	-	-
Statistiek	38,1	34,0	4,1	6,8	6,3	0,5
Totaal uitvoerend	526,5	526,5	0,1	77,7	80,7	-3,0
Toezichtbrede activiteiten						
Beleid en regelgeving ¹	79,9	76,4	3,5	12,4	11,9	0,5
Juridische activiteiten ²	18,4	16,6	1,8	4,2	3,9	0,3
Externe communicatie	4,7	4,6	0,1	1,1	1,1	0,0
Totaal toezichtbreed	102,9	97,5	5,4	17,7	16,9	0,8
Totaal primaire activiteiten	629,4	624,0	5,5	95,4	97,6	-2,2
Ondersteunende activiteiten						
Besturing ³	53,9	58,3	-4,4	10,9	10,9	0,0
Juridische ondersteuning ⁴	15,2	14,2	0,9	2,6	2,5	0,2
ICT-ondersteuning	60,0	77,3	-17,3	23,7	23,4	0,3
Hr-ondersteuning	26,5	21,2	5,2	6,7	6,2	0,5
Communicatieondersteuning	14,1	14,7	-0,7	3,0	3,2	-0,2
Informatievoorziening	22,1	22,4	-0,3	3,9	3,9	0,0
Facilitaire diensten	19,9	20,7	-0,8	9,6	9,3	0,3
Beveiliging	1,4	1,4	0,0	0,2	0,2	0,0
Totaal ondersteunende activiteiten	212,9	230,2	-17,3	60,8	59,7	1,1
Totaal	842,4	854,2	-11,9	156,2	157,3	-1,1

¹ Inclusief begrote bedragen voor EBA en EIOPA.

² Juridische adviezen ten behoeve van de toezichtfunctie.

³ Besturing omvat de directie en de Raad van Commissarissen en de activiteiten voor financiën en administratie, planning en control, risicobeheersing en procesoptimalisatie en interne audit.

⁴ Juridische adviezen ten behoeve van ondersteunende activiteiten.

Tabel 30 Personele inzet en kosten Resolutie

Realisatie personele inzet en kosten Resolutie

	Inzet in fte R2018	Inzet in fte B2018	Verschil	Kosten in EUR mln R2018	Kosten in EUR mln B2018	Verschil
Uitvoerende activiteiten						
Resolutie beleid en planning	31,0	24,7	6,3	3,8	5,7	-1,9
Juridische activiteiten ¹	2,6	2,0	0,7	0,5	0,3	0,1
Externe communicatie	0,2	0,2	0,0	0,1	0,1	0,0
Totaal primaire activiteiten	33,9	26,9	7,0	4,3	6,1	-1,8
Ondersteunende activiteiten						
Besturing ²	2,8	2,4	0,4	0,6	0,4	0,1
Juridische ondersteuning ³	1,8	1,3	0,4	0,3	0,2	0,1
ICT-ondersteuning	1,5	1,6	-0,1	0,7	0,6	0,1
Hr-ondersteuning	1,4	0,9	0,5	0,3	0,3	0,1
Communicatieondersteuning	0,7	0,6	0,0	0,1	0,1	0,0
Informatievoorziening	1,1	0,9	0,2	0,2	0,2	0,0
Facilitaire diensten	1,3	1,2	0,1	0,6	0,6	0,0
Beveiliging	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal ondersteunende activiteiten	10,5	9,0	1,5	2,9	2,4	0,5
Totaal	44,4	35,8	8,6	7,2	8,5	-1,3

1 Juridische adviezen ten behoeve van de primaire resolutietaak.

2 Besturing omvat de directie en de Raad van Commissarissen en de activiteiten voor financiën en administratie, planning en control, risicobeheersing en procesoptimalisatie en interne audit.

3 Juridische adviezen ten behoeve van ondersteunende activiteiten.

Tabel 31 Personele inzet en kosten DGS

Realisatie personele inzet en kosten DGS

	Inzet in fte R2018	Inzet in fte B2018	Verschil	Kosten in EUR mln R2018	Kosten in EUR mln B2018	Verschil
Uitvoerende activiteiten						
Resolutie beleid en planning	7,0	7,9	-0,9	3,4	4,2	-0,7
Juridische activiteiten ¹	-	0,5	-0,5	-	0,1	-0,1
Externe communicatie	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Totaal primaire activiteiten	7,0	8,4	-1,4	3,5	4,3	-0,8
Ondersteunende activiteiten						
Besturing ²	0,6	0,8	-0,1	0,1	0,1	-0,0
Juridische ondersteuning ³	0,1	0,3	-0,3	0,0	0,1	-0,1
ICT-ondersteuning	22,3	34,1	-11,8	6,0	5,7	0,3
Hr-ondersteuning	0,3	0,3	0,0	0,1	0,1	-0,0
Communicatieondersteuning	0,2	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0
Informatievoorziening	0,3	0,3	-0,0	0,0	0,1	-0,0
Facilitaire diensten	0,7	0,3	0,4	0,2	0,2	0,1
Beveiliging	0,0	0,0	-0,0	0,0	0,0	-0,0
Totaal ondersteunende activiteiten	24,5	36,3	-11,9	6,5	6,3	0,3
Totaal	31,5	44,7	-13,2	10,0	10,5	-0,5

¹ Juridische adviezen ten behoeve van de primaire DGS-taak.

² Besturing omvat de directie en de Raad van Commissarissen en de activiteiten voor financiën en administratie, planning en control, risicobeheersing en procesoptimalisatie en interne audit.

³ Juridische adviezen ten behoeve van ondersteunende activiteiten.

Tabel 32 Totaal ontvangen van instellingen (voorschotten) 2018

EUR miljoen

	Ontvangen toezicht	waarvan regulier	waarvan leges	waarvan b&d	Ontvangen resolutie	Ontvangen DGS	Ontvangen totaal
Banken ¹	69,5	67,6	0,3	1,6	6,7	10,3	86,5
Pensioenfondsen	31,3	31,3	0,1				31,3
Verzekeraars	40,9	40,4	0,4				40,9
Verzekeraars (exclusief Zorg)	35,0	34,6	0,4				35,0
Zorgverzekeraars	5,9	5,9					5,9
Betaalinstellingen ²	3,8	3,7	0,1	0,1			3,8
Trustkantoren	3,8	3,8	0,0	0,0			3,8
Beleggingsinstellingen en -ondernemingen	5,5	5,1	0,3	0,1	0,0		5,5
Caribisch Nederland	0,2	0,2	0,0				0,2
Overige instellingen	-	-	-	-	-	-	-
Totaal	155,0	152,0	1,2	1,7	6,7	10,3	172,0

¹ Banken incl overige kredietinstellingen (niet banken).

² Betaalinstellingen incl elektronischgeldinstellingen.

Bijlage 3

Grondslagen en kostentoerekening

64

De waarderingsgrondslagen, op basis waarvan de ZBO-verantwoording is opgesteld, zijn gelijk aan de waarderingsgrondslagen die zijn gehanteerd bij de jaarrekening van DNB. De kosten zijn daarbij toegerekend op basis van onderstaande toerekeningsleutels. De kosten die worden toegerekend aan de ZBO-taken zijn integrale kosten, d.w.z. inclusief de kosten voor ondersteuning die voor deze taak zijn gemaakt. De toerekening van de kosten naar de taken gebeurt voor de primaire divisies aan de hand van de capaciteitsverdeling (in fte's). De belangrijkste sleutels voor de toerekening van de interne centrale ondersteuning zijn in onderstaande tabel opgenomen.

Tabel 33 Belangrijkste toerekeningsleutels ondersteuning

Belangrijkste toerekeningsleutels ondersteuning*

Aspect	Belangrijkste elementen	Toegerekend naar/ op basis van
Besturing		
Directie	Directie (incl RvC)	Personele capaciteit afdelingen
Finance en advies	Finance	Personele capaciteit afdelingen
	Verantwoording beleggingen	Financiële markten
Iad	Accountantsonderzoeken	Personele capaciteit afdelingen
Juridische zaken	Juridisch advies	Gerealiseerde uren en externe kosten rechtstreeks
Ict	Ict werkplekken	User accounts***
	Exploitatie	Gebruikte applicaties en data-opslag
	Ict advies en projecten	Afgenomen uren
HR	Hr Advies en beleid	Personele capaciteit afdelingen
Informatie/ Communicatie	Informatiedienst**	Personele capaciteit afdelingen
	Externe communicatie	Personele capaciteit afdelingen
	Interne communicatie	Personele capaciteit afdelingen
	Vertalingen	Afgenomen uren
Facilitair	Huisvesting	Aantal vierkante meters
	Fma werkplekken	Aantal werkplekken
	Repro	Gemaakte repro kosten in euro
Beveiliging	Standaard bewaking kantoorpand	Personele capaciteit afdelingen
	Beveiligingsbeleid	Betalingsverkeer

* Voor de overzichtelijkheid zijn hier niet alle producten met hun kostenverdeelsleutel weergegeven.

** incl. archief en bibliotheek.

*** Was voorheen het aantal PC's. Het aantal user accounts sluit beter aan op de manier waarop de kosten van o.a. licenties bij DNB in rekening worden gebracht.

Bijlage 4

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

66

Aansprakelijkstellingen en aansprakelijkheidsprocedures

Het komt voor dat DNB uit hoofde van haar toezichttaak of anderszins aansprakelijkstellingen ontvangt (of aankondigingen van aansprakelijkstellingen). In sommige gevallen worden aansprakelijkheidsprocedures tegen DNB aanhangig gemaakt. Indien de uit een dergelijke procedure voortvloeiende verplichting voor DNB niet redelijkerwijs valt in te schatten of er geen redelijke mate van zekerheid bestaat dat de verplichting moet worden voldaan, wordt volstaan met vermelding in deze toelichting. De relevante lopende zaken worden hieronder toegelicht.

Stichting en haar directeur/ DNB

In september 2016 hebben een stichting die eerder zonder vergunning optrad als verzekeraar en haar directeur DNB voor de kantonrechter Amsterdam gedagvaard en schadevergoeding gevorderd. Zij hebben gesteld dat DNB jegens deze stichting en haar directeur onrechtmatig zou hebben gehandeld. De zaak is verwezen naar de rechtbank die de eisers eind 2017 niet-ontvankelijk heeft verklaard in hun vordering. Tegen deze uitspraak is door de stichting en haar directeur hoger beroep ingesteld. Het gerechtshof Amsterdam heeft op 26 februari 2019 de uitspraak van de rechtbank bekrachtigd en DNB is in het gelijk gesteld. Tegen deze uitspraak van het gerechtshof is nog cassatieberoep mogelijk.

Bijlage 5

Controle verklaring van de onafhankelijke accountant

Aan de Raad van Commissarissen van De Nederlandsche Bank N.V

67

Ons oordeel

Wij hebben de onderstaande tabellen, welke zijn opgenomen in de bijgaande, door ons gewaarmerkte, ZBO-verantwoording (hierna 'de verantwoording') van De Nederlandsche Bank N.V te Amsterdam gecontroleerd.

Naar ons oordeel zijn de in de tabellen opgenomen kosten, opbrengsten en voorschotten van De Nederlandsche Bank N.V. over het jaar geëindigd op 31 december 2018 in alle van materieel belang zijnde aspecten weergegeven in overeenstemming met de in bijlage 3 opgenomen grondslagen. Voorts zijn wij van oordeel dat de in de tabellen opgenomen kosten, opbrengsten en voorschotten rechtmatig tot stand zijn gekomen in overeenstemming met de voor De Nederlandsche Bank N.V. relevante wetgeving zoals opgenomen in het Toezichtarrangement aangaande de toezichthouders op de financiële markten van maart 2014.

Deze verklaring heeft uitsluitend betrekking op de volgende tabellen en bijlagen inzake de kosten, opbrengsten en voorschotten van het toezicht, resolutie en depositogarantiestelsel (hierna "de tabellen"):

- Tabel 1 Gerealiseerde kosten 2018 ZBO-taken DNB (pagina 5)
- Tabel 2 Gerealiseerde toezichtkosten naar kostensoort (pagina 8)
- Tabel 3 Exploitatieresultaat toezichtkosten in 2018 (pagina 9)
- Tabel 4 Verrekening met de sector (pagina 10)
- Tabel 13 Gerealiseerde kosten Resolutie en DGS (pagina 35)
- Tabel 16 Gerealiseerde kosten DGS NL naar kostensoort (pagina 39)
- Tabel 17 Gerealiseerde kosten DGS Caribisch Nederland naar kostensoort (pagina 40)
- Tabel 18 Exploitatieresultaat Resolutie en DGS uitvoeringskosten 2018 (pagina 42)
- Bijlage 2: Details kosten en financiering (pagina 59)
- Bijlage 3: Grondslagen en kostentoerekening (pagina 64)

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen en het Controleprotocol voor het financieel beheer van het toezicht op de financiële markten. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de verantwoording'.

68

Wij zijn onafhankelijk van De Nederlandsche Bank N.V zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Andere informatie

Naast de door ons gecontroleerde tabellen bevat de verantwoording andere informatie, die geen onderdeel zijn van de scope van onze controleopdracht, en diverse tekstuele toelichtingen. Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de verantwoording verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de tabellen die wel onderdeel zijn van de scope van onze controleopdracht

De directie van de vennootschap is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie in overeenstemming met artikel 5 lid 2 van de Wet bekostiging financieel toezicht.

Benadrukking van de basis voor financiële verslaggeving

Wij vestigen de aandacht op bijlage 3 waarin de basis voor financiële verslaggeving is toegelicht.

Verantwoordelijkheden van de directie en de raad van commissarissen bij de verantwoording

De directie van de vennootschap is verantwoordelijk voor het opstellen van de verantwoording in overeenstemming met artikel 5 lid 2 van de Wet bekostiging financieel toezicht. De directie is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als de directie noodzakelijk acht om het opstellen van de verantwoording mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Bij het opstellen van de verantwoording moet de directie afwegen of de vennootschap in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van het verslaggevingsstelsel dat van toepassing is voor de jaarrekening van de vennootschap, moet de directie de verantwoording opstellen op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij de directie het voornemen heeft om de vennootschap te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

De raad van commissarissen is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de vennootschap.

[Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de verantwoording](#)

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze verantwoording nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden waaronder Standaard 800 "Controles van financiële overzichten die zijn opgesteld in overeenstemming met stelsels voor bijzondere doeleinden", ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de verantwoording afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

70

- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door de directie en de toelichtingen die daarover in de verantwoording staan.
- Het vaststellen dat de door de directie gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of de vennootschap haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de verantwoording. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat de vennootschap haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de verantwoording en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de verantwoording de onderliggende transacties en gebeurtenissen zonder materiële afwijkingen weergeeft.

Wij communiceren met de raad van commissarissen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Amsterdam, 27 maart 2019

Bijlage 6

Afkortingenlijst

72

AFM:	Autoriteit Financiële Markten
APF:	Algemeen Pensioenfonds
AQR:	Asset Quality Review
BES:	Bonaire, Sint Eustatius en Saba
BRRD:	Bank Recovery and Resolution Directive
CBCS:	Centrale Bank van Curaçao en Sint Maarten
CCP:	Central Counterparty
CN:	Caribisch Nederland
CRD:	Capital Requirements Directive
DGS:	Depositgarantiestelsel
DNB:	De Nederlandsche Bank
EBA:	European Banking Authority
ECB:	Europese Centrale Bank, European Central Bank
EDIS:	European Deposit Insurance Scheme
EIOPA:	European Insurance and Occupational Pensions Authority
EMIR:	European Market Infrastructure Regulation
FATF:	Financial Action Task Force
FEC:	Financieel Expertisecentrum
FSAP:	Financial Sector Assessment Program
FSB:	Financial Stability Board
FTK:	Financieel Toetsingskader
ICAAP:	Internal Capital Adequacy Assessment Process
IMF:	Internationaal Monetair Fonds
IORP:	Institutions for Occupational Retirement Provision
IRT:	Internal Resolution Team
JST:	Joint Supervisory Team
KPI:	Key Performance Indicator
LSI:	Less Significant Institution
MiFID:	Markets in Financial Instruments Directive
MREL:	Minimum requirement for own funds and eligible liabilities
NRA:	Nationale resolutie autoriteit
NVB:	Nederlandse Vereniging van Banken
PUO:	Pensioenuitvoeringsorganisatie
PSD:	Payment Service Directive
SI:	Significant Institution

SIRA:	Systematische Integriteitsrisicoanalyse
SRB:	Single Resolution Board
SRM:	Single Resolution Mechanism
SSM:	Single Supervisory Mechanism
SW:	Sanctiewet 1977
TLAC:	Total loss absorbing capacity
Vvgb:	Verklaring van geen bezwaar
VVV:	Verbond van Verzekeraars
Wbft:	Wet bekostiging financieel toezicht
Wfm BES:	Wet financiële markten BES
Wft:	Wet op het financieel toezicht
Wtt:	Wet toezicht trustkantoren
Wwft:	Wet ter voorkoming van witwassen en financieren van terrorisme
ZBO:	Zelfstandig bestuursorgaan

DeNederlandscheBank

EUROSYSTEEM

De Nederlandsche Bank N.V.
Postbus 98, 1000 AB Amsterdam
020 524 91 11
dnb.nl